

BOUWHISTORISCHE VERKENNING & WAARDESTELLING

VILLA REALE

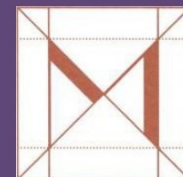
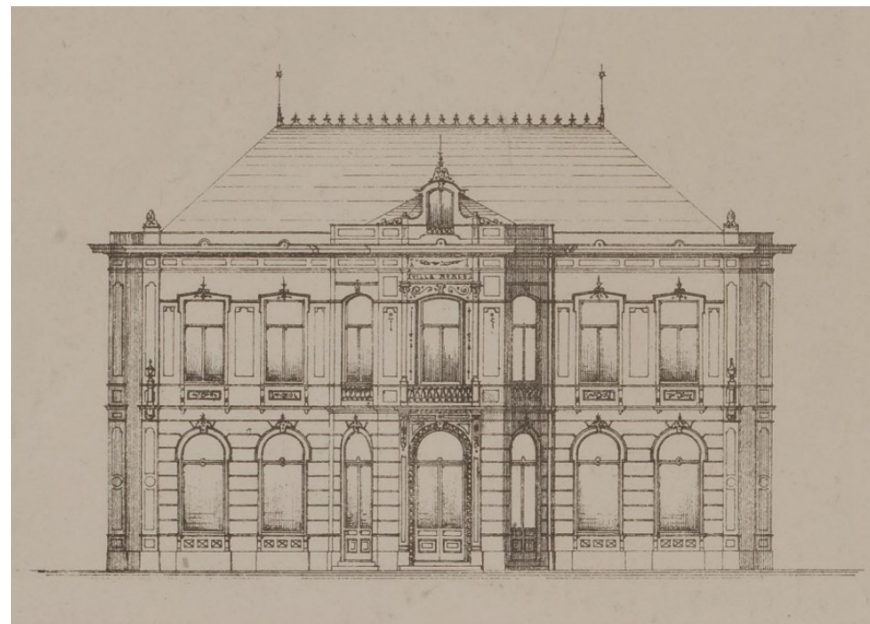
Utrechtseweg 129, Arnhem

Onderzoek i.o.v. Statt studio voor architectuur
en ruimtelijke ontwikkeling

11 september 2024

MONUMENTEN ADVIES BUREAU

COLOFON

Onderzoeksobject

Villa Reale
Utrechtseweg 129
6812 AA Arnhem

Status

Rijksmonument, nr. 516904

Eigenaar / Opdrachtgever

Statt studio voor architectuur en ruimtelijke ontwikkeling
Contactpersoon: [REDACTED]
Kastanjelaan 47
6828 GJ Arnhem

Onderzoek en rapportage

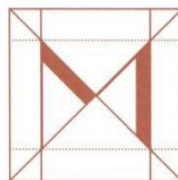
Drs. [REDACTED]

Foto's en tekeningen

Monumenten Advies Bureau, tenzij anders is vermeld

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het Monumenten Advies Bureau. NB: Op de afbeeldingen in deze rapportage kunnen auteursrechten van toepassing zijn. Wij zijn niet aansprakelijk voor schade, die voortkomt uit het ongeoorloofd gebruik van het beeldmateriaal in deze uitgave.

Met betrekking tot het beeldmateriaal hebben wij ons best gedaan om alle rechthebbenden te achterhalen en deze te vermelden in de bijschriften dan wel de bronnen. Als u van mening bent dat uw beeldmateriaal zonder voorafgaande toestemming is gebruikt, neem dan contact met ons op. © Monumenten Advies Bureau – Nijmegen, 2024

MONUMENTEN ADVIES BUREAU

bureau voor architectuur- en bouwhistorisch onderzoek, cultuurhistorische gebiedsanalyses, restauratie, onderhoud en bouwtechnisch onderzoek, publieksvoorlichting en publicaties over cultuurhistorie

drs. [REDACTED]
drs. [REDACTED], bnb
ing. [REDACTED], bnb

[REDACTED] drs. [REDACTED]
drs. [REDACTED]
[REDACTED] drs. [REDACTED]
drs. [REDACTED]
[REDACTED] drs. [REDACTED]

Bredestraat 1
6542 SN NIJMEGEN
tel: 024-3786742
info@monumentenadviesbureau.nl
www.monumentenadviesbureau.nl

INHOUD

1 Inleiding.....	4
2 Historische ontwikkeling.....	7
2.1 De ontwikkeling van Arnhem.....	7
2.2 Ontwikkeling van het gebouw.....	9
2.2.1 Bouw en ontwikkeling tot 1932	9
2.2.2 Geldersche Blinden Industrie (1932-1980).....	15
2.2.3 Na 1980.....	28
2.3 Typologie.....	32
2.4 Architecten	32
2.4.1 [REDACTED] (1831-1900) en [REDACTED] (1838-1921).....	32
2.4.2 [REDACTED] (1874-1959)	33
2.4.3 [REDACTED] (1890-1985).....	34
2.5 Dateringsplattegronden	35
3 Beschrijving	41
3.1 Ligging en omgeving	41
3.2 Hoofdopzet en daken	43
3.3 Gevels	45
3.3.1 De villa uit 1873 en de aanbouw uit 1933	45
3.3.2 De aanbouw uit 1938	58
3.4 Constructies	65
3.5 Interieur	68
3.5.1 Hoofdopzet en indeling	68
3.5.2 Souterrain	68
3.5.3 Begane grond	74
3.5.4 Eerste verdieping.....	90
3.5.5 Zolder	99
3.6 Terrein	100

4 Cultuurhistorische waardenbepaling	106
4.1 Bouw- en architectuurhistorische waarden	106
4.2 Situerings- en ensemblewaarde.....	107
4.3 Cultuurhistorische waarden	107
4.4 Waardestelling op onderdelen.....	108
4.5 Toelichting waardegradaties	110
4.6 Waardenkaarten	110
5 Conclusies en aanbevelingen	115
5.1 Conclusies	115
5.2 Aanbevelingen voor nader onderzoek	115
6 Bronnen en literatuur	117
6.1 Bronnen	117
6.2 Internet.....	117
6.3 Literatuur	117

1 INLEIDING

In juli 2024 kreeg het Monumenten Advies Bureau opdracht van Statt studio voor architectuur en ruimtelijke ontwikkeling voor het uitvoeren van een bouwhistorische verkenning van Utrechtseweg 129 te Arnhem, ook bekend als Villa Reale. Dit pand werd in 1873 gebouwd naar ontwerp van F.W. en [REDACTED]. Het pand onderging sindsdien uitbreidingen en verbouwingen, waarbij het zijn oorspronkelijke uiterlijk aan de straatzijde goed heeft behouden dan wel heeft herkreten. Aan de achterzijde en in het interieur vonden wijzigingen plaats.

In verband met een geplande verbouwing van het pand tot vier appartementen en een daarmee gepaard gaande verduurzaming is het Monumenten Advies Bureau gevraagd de cultuur- en bouwhistorische waarden van het gebouw in kaart te brengen.

Veldwerk

Het veldwerkonderzoek vond plaats op donderdag 22 augustus 2024 en had het karakter van een bouwhistorische verkenning. Het pand is uitwendig en inwendig bekeken en gedocumenteerd. Zo kon een goede indruk worden gekregen van de oorspronkelijke opzet en latere wijzigingen. Daarnaast vond er aanvullend literatuur- en bronnenonderzoek plaats. Dit gebeurde aan de hand van relevante literatuur en websites, en door het inzien van bouwtekeningen en ander archiefmateriaal. Dit materiaal is

verzameld bij het Gelders Archief. Dank is verschuldigd aan [REDACTED] die het pand ontwikkelt, aan [REDACTED] van Statt studio voor architectuur en ruimtelijke ontwikkeling, en aan schilder en glaszetter [REDACTED].

Rapport

In dit rapport wordt de historische ontwikkeling op basis van bronnen en literatuur beknopt beschreven in hoofdstuk 2. Hier wordt eerst een schets gegeven van de ontwikkeling van de locatie, om vervolgens toe te spitsen op het gebouw en bij de bouw betrokken partijen.

In hoofdstuk 3 wordt een beschrijving van in- en exterieur (in woord en beeld) gepresenteerd. Hoofdstuk 4 geeft de monumentale waardestelling weer. De waardestelling gaat uit van hoofdlijnen, maar bezit tevens een toegepast gedeelte in de vorm van een getrapte waardestelling op onderdelen en details. Deze getrapte waardestelling is achter in het rapport ook in kleuren weergegeven op de in de bijlagen opgenomen tekeningen, conform de Richtlijnen voor Bouwhistorisch Onderzoek (URL 2007) van 2024. Verder volgen in hoofdstuk 5 nog conclusies en aanbevelingen en is in hoofdstuk 6 een overzicht gegeven van relevante bronnen en literatuur.

Het Monumenten Advies Bureau hoopt met dit onderzoek met een heldere duiding van de monumentale kwaliteiten een zinvolle bijdrage te leveren aan de planvorming rondom de verbouwing van het pand, zodat de monumentale kwaliteiten ervan op een maximaal mogelijke wijze worden gerespecteerd en waar mogelijk worden versterkt.

Monumenten Advies Bureau – 11 september 2024

[REDACTED], bouwhistoricus

Afb. pag. 6: Utrechtseweg 129 omstreeks 1935. Het pand heeft dan huisnummer 67 en huisvest samen met nummer 69 (rechts) de Geldersche Blinden Vereeniging. Bron: Stichting Geldersche Blinden Vereeniging, beeldbank Gelders Archief (GA), 1500-4222.

Tehuis voor Blinden. Geldersche Blinden Vereeniging

2 HISTORISCHE ONTWIKKELING

In dit hoofdstuk wordt een beeld geschetst van de historie van het onderzochte gebouw vanuit verschillende invalshoeken. Hierbij wordt onder meer ingegaan op stedenbouwkundige ontwikkelingen om het gebouw in zijn context te kunnen plaatsen. Daarnaast wordt ingegaan op de bouw en de hierbij betrokken partijen. Vervolgens wordt aan de hand van diverse bronnen de ontwikkeling van het pand geschetst. Het gebouw wordt geplaatst in de context van het oeuvre van de architect, en het hoofdstuk besluit met de dateringskaarten.

2.1 DE ONTWIKKELING VAN ARNHEM

Arnhem ontstond op het historisch belangrijke knooppunt van wegen en rivieren op de overgang van de Veluwe en het Rivierengebied. De stad kon zich door de aanwezigheid van belangrijke handelsroutes via de weg en de rivier ontwikkelen tot een nederzetting die in 1233 stadsrechten kreeg van de Gelderse graven. Net als bij andere belangrijke plaatsen (Zutphen, Roermond) in hun zich gestaag uitbreidende graafschap (later hertogdom) speelden deze machthebbers een bepalende rol bij de stadsontwikkeling.

Op deze rond 1555 door Jacob van Deventer vervaardigde kaart is de ommuurde stad goed herkenbaar. De locatie van Utrechtseweg 129 ligt in het rood omringde gebied, bij de galgen. Bron: <https://bdh-rd.bne.es/viewer.vm?id=0000015403&page=1>.

De belangrijkste doorgaande route van het middeleeuwse Arnhem werd gevormd door de as Rijnstraat, Vijzelstraat, Ketelstraat en Roggestraat, die deel uitmaakte van de handelsroute van Utrecht naar Zutphen. Haaks op deze doorgaande route ontwikkelden de Koningstraat, de Bakkerstraat en de as gevormd door de Jansstraat, Grote Oord en Weverstraat zich tot belangrijke noord-zuidverbindingen. Aan deze straten staat dan ook de oudste bebouwing in de Arnhemse binnenstad. Dit gebied werd volgens de gangbare theorie al vanaf de tweede helft van de dertiende eeuw omringd door een stadsmuur die tot in de negentiende eeuw het stedelijk gebied begrenste. Opgravingen wijzen erop dat rond 1300 al grote delen van de stadsomwalling in steen waren gebouwd.

De vestingwerken werden in de vijftiende eeuw aan de zuidzijde uitgebreid en in de zestiende en zeventiende eeuw verder versterkt. Nadat Karel V hier in 1544 het Hof van Gelre, de kanselarij en de rekenkamer had gevestigd

werd Arnhem in de zestiende eeuw de bestuurlijke hoofdstad van Gelre. Buiten de muren, ten westen van de stad, werd in de zestiende eeuw een haven aangelegd. Mede door de hier dichtbij aangelegde schipbrug vormde zich hier een nieuw handelsgebied.

Nadat Arnhem in 1829 officieel zijn status als vesting had verloren werd rond 1830 al voortvarend begonnen met het slechten van de wallen en het omvormen van de oude vestinggordel tot een voorname wandeling met parken en waterpartijen. Rond de oude stad werden op de door sloop van de vestingwerken vrijgekomen gronden langs de binnensingels in de jaren 1830-1840 nieuwe herenhuizen gebouwd, die op de singelparken en het fraaie buitengebied van Arnhem waren georiënteerd.

In 1845 volgde de aansluiting van Arnhem op het landelijke spoorwegnet. De verbinding met Utrecht en de andere grote steden in het westen van het land zorgde ervoor dat de stad geliefd werd als woonplaats voor mensen uit het westen. Er ontstond een grote behoefte aan nieuwe bouwgrond voor de gegoede stand. Het stadsbestuur gaf stadsbouwmeester Hendrik Jan Heuvelink sr. (1806-1867) de opdracht voor een “Plan tot den uitleg van de stad Arnhem”. Zijn plan uit 1853 creëerde ruimte voor de huisvesting van welgestelden en diende om ongewenste ruimtelijke ontwikkelingen in het stadsgebied het hoofd te bieden, zoals het ontstaan van sloppenwijken en de aanleg van de spoorlijn naar Duitsland, die de stad van het prachtige parklandschap aan de noordzijde zou afsnijden. Zijn plan werd succesvol uitgevoerd: bij een bezoek aan de stad rond 1875 kreeg men de indruk van een welvarende stad met luxe herenhuizen langs de ruime singelparken.

Aan uitvalswegen richting Oosterbeek, Ede en Velp nam de villabebouwing toe en de nabijgelegen dorpen Oosterbeek en Velp ontwikkelden zich tot villadorpen. In de tweede helft van de negentiende eeuw groeide Arnhem

bovengemiddeld snel, van 18.000 naar ruim 57.000 inwoners. De meest welvarende bewoners vonden huisvesting op de hogere terreinen en aan de singels en uitvalswegen, arbeidersbuurten verrezen vaker op de slechtere gronden of tussen de uitvalswegen in. Arnhem breidde zich vooral naar het westen, oosten en noordoosten uit, industrieterreinen het Arnhemse Broek ontwikkelde zich vanaf eind negentiende eeuw ten zuidoosten van de stad.

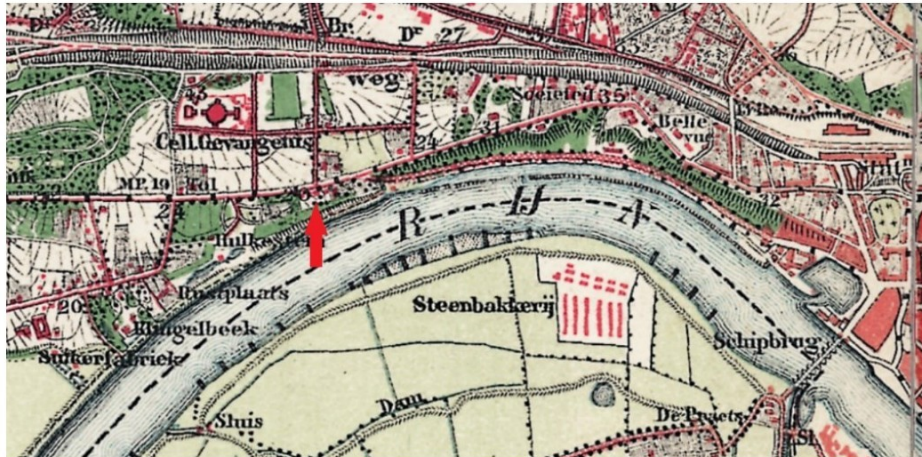
Vanaf de jaren 1930 vond steeds meer nieuwbouw plaats in de lager gelegen gebieden rondom de stad. De stadsuitbreiding ten zuiden van de Nederrijn was in de Stadswaarden en na de Tweede Wereldoorlog bouwde men verder in de Malburgensche Polder, rondom het dorp Elden (Kronenburg, Elderveld, De Laar) en oostelijk van de bestaande stad, in het Velper Broek (Presikhaaf, Over het Lange Water).

Utrechtseweg en omgeving

De door Jacob van Deventer kort na 1550 gemaakte kaart van Arnhem en omgeving toont een vrijwel aaneengesloten bebouwing buiten de Rijnpoort aan de wegen naar het westen, richting Wageningen en Utrecht. Of de belangrijkste doorgaande weg via Onderlangs of via de (huidige) Utrechtsestraat en Utrechtseweg liep, is niet duidelijk. In de zeventiende en achttiende eeuw werden aan de randen van de Veluwezoom, op de overgang van hoog naar laag, diverse landgoederen opgericht. Zij werden in de negentiende eeuw veelal opgekocht door ontwikkelaars en verkaveld voor de bouw van grote villa's. Vanaf midden negentiende eeuw kwam er, mede door deze ontwikkeling, steeds meer bebouwing aan weerszijden van de Utrechtseweg op de stuwwal. Dichtbij het station (de Utrechtsestraat) bestond deze uit aaneengesloten herenhuizen, verder van de binnenstad af verrezen half of geheel vrijstaande villa's en representatieve gebouwen,

zoals de Buitensociëteit van C. Outshoorn uit 1873. De bebouwing aan de Onderlangs bleef daarentegen zeer beperkt.

De Rijnsoever ten westen van de Arnhemse binnenstad op een topografische kaart uit 1886. De rode pijl geeft de locatie van Utrechtseweg 129 aan. Bron: Topotijdreis.nl.

In het laatste kwart van de negentiende en het eerste kwart van de twintigste eeuw intensiverde de bebouwing rondom de Utrechtseweg. Naast grote complexen, zoals de koepelgevangenis (1882) en het St. Elisabethgasthuis (vanaf 1893) verrees het woonwijkje Lombok, en gelijktijdig kwamen meer villa's en herenhuizen aan de doorgaande weg tot stand. Dit beeld van villa's aan een drukke doorgaande weg omringd door herenhuizen, villa's en enkele grotere complexen behield de Utrechtseweg tot nu toe, ondanks oorlogsschade en schaalvergroting op enkele plaatsen – waarvan de bouw van de flat Hulkestein in 1964 naar een ontwerp van G. Rietveld een voorbeeld is.

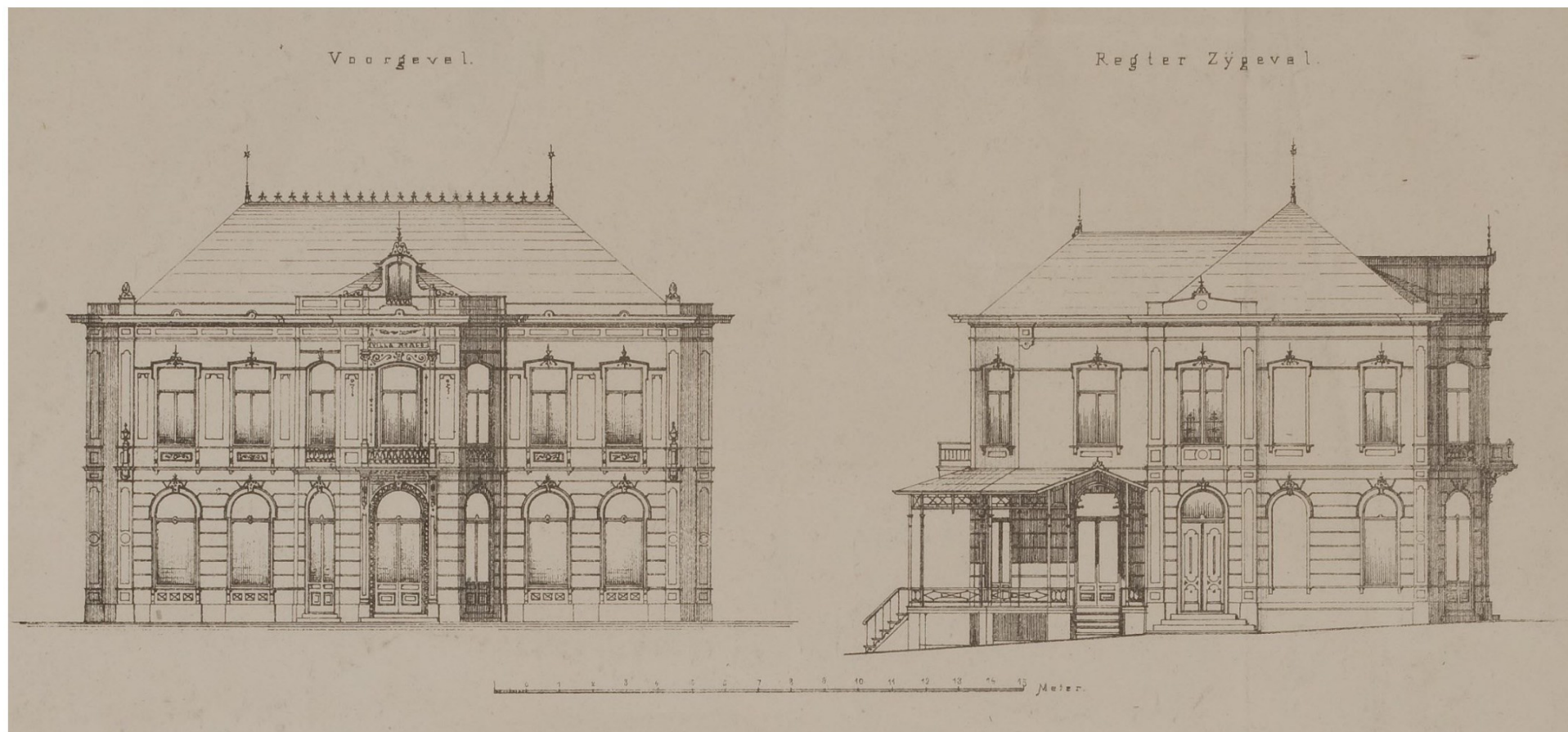
DeZelfde uitsnede op een topografische kaart uit 1912. De gele pijl geeft de locatie van Utrechtseweg 129 aan. Bron: Topotijdreis.nl.

2.2 ONTWIKKELING VAN HET GEBOUW

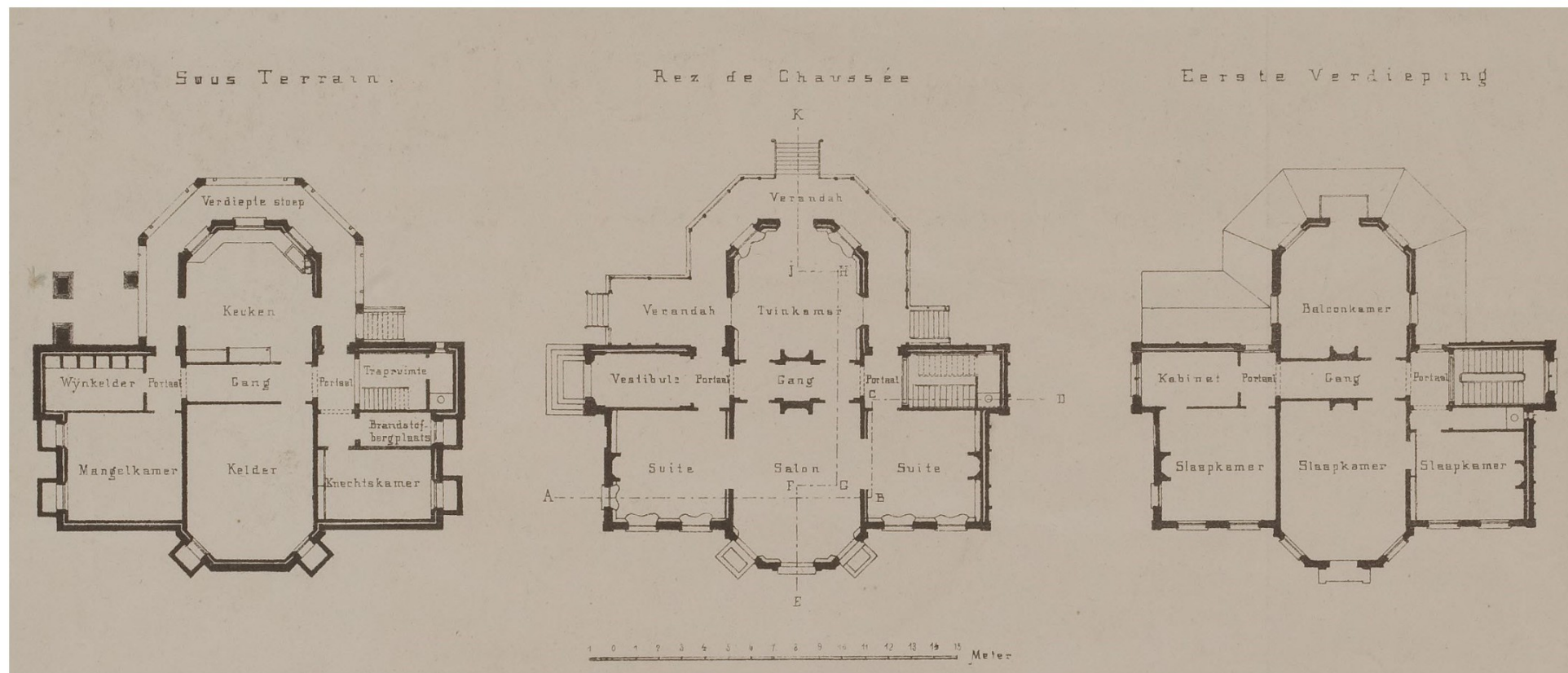
2.2.1 Bouw en ontwikkeling tot 1932

Het perceel waarop het onderzoekspand staat maakte begin negentiende eeuw deel uit van Hulkestein. Dit landgoed werd in 1827 door de familie Brantsen (die het sinds 1666 in bezit had) verkocht aan jonkheer F.D. Cau van Stellendam uit 's-Gravenhage. De jonkheer verkocht huis Hulkestein in 1860, maar behield een deel van het landgoed.

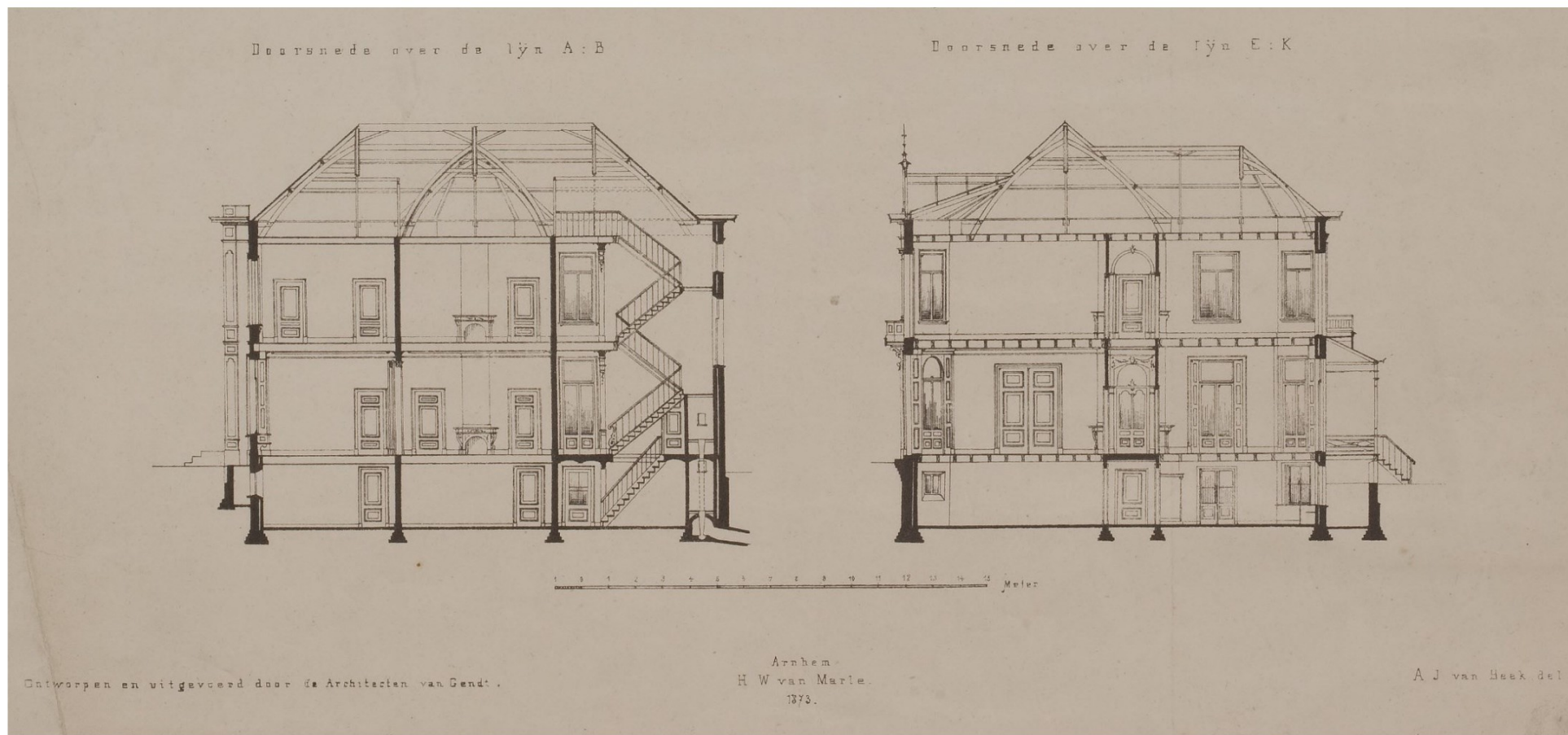
In 1873 publiceerde de Arnhemse uitgever H.W. van Marle een door A.J. van Beek in zwart krijt getekende bouwtekening van een villa te Arnhem, 'Ontworpen en uitgevoerd door de Architecten van Gendt'. Hier vermeld onderschrift impliceert dat de villa op dat moment al was gebouwd. Dat gebeurde in opdracht van jonkheer F.D. Cau van Stellendam – waarschijnlijk een zoon van de eerder genoemde jonkheer.

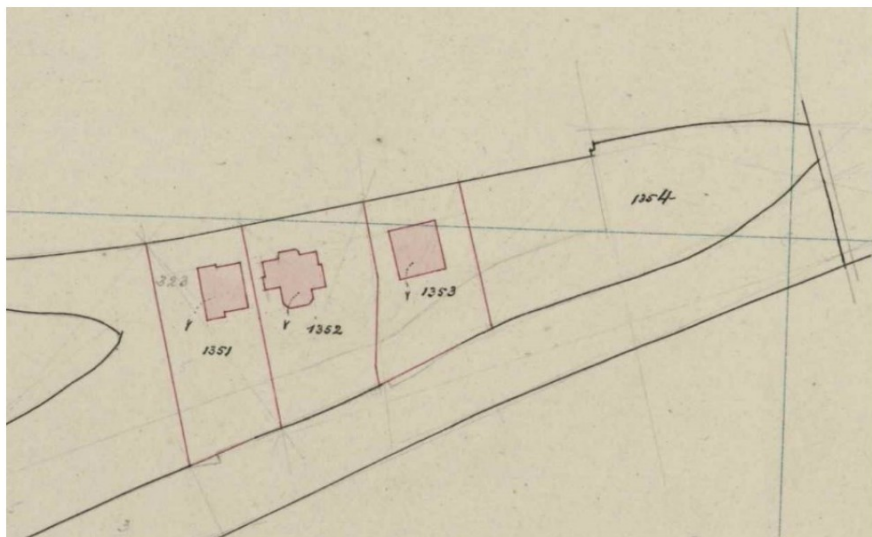
Bouwtekening van de villa uit 1873, met het aanzicht van de voorgevel en de rechter zijgevel – vanuit het perspectief van de bewoners. Bron: beeldbank GA, archief 1506, inventarisnummer 7525.

Bouwtekening van de villa uit 1873, met plattegronden en de functies van de vertrekken. Het noorden en de Utrechtseweg liggen onder. Bron: beeldbank GA, archief 1506, inventarisnummer 7525.

Onderzijde van de bouwtekening van de villa uit 1873, met een dwarsdoorsnede in de breedte (links) en in de diepte. Verder worden de architecten, de uitgever en de tekenaar vermeld. Bron: beeldbank GA, archief 1506, inventarisnummer 7525.

Kadastrale hulpkaart van het gebied tussen de Utrechtseweg (boven) en de Nederrijn (onder) uit 1875. De middelste van de drie villa's is Utrechtseweg 129. Bron: kadaster.nl, AHM01_F_128.

De gebroeders Van Gendt gaven de tweelaags villa in eclectische stijl een T-vormige, vrijwel symmetrische opzet. Het pand werd met de brede voorgevel met centraal een driezijdige uitbouw naar de straat gericht en kreeg aan de achterzijde in het midden een vijfzijdige uitbouw. Het pand werd geheel onderkelderd. Door de ligging op een naar het zuiden toe afdalend terrein deed de kelder zich aan de achterzijde voor als souterrain. Hoewel de driezijdige uitbouw aan de voorzijde op de begane grond van deuren werd voorzien, bevond de eigenlijke ingang van het pand zich aan de linkerzijde. De driezijdige uitbouw kreeg geen eigen kapconstructie maar werd bekroond door een ver vooruit stekende dakkapel, geflankeerd door een balustrade. De verder uitspringende vijfzijdige uitbouw aan de achterzijde, met balkon op de verdieping, werd wel van een schilddak voorzien. Als een omgang rond deze uitbouw liep in het souterrain een verdiepte gang, daarboven een houten veranda met schuine overkapping.

De vijfzijdige uitbouw met veranda aan de achterzijde in 1916. De uitbouw wordt gedekt met een schilddak. Bron: beeldbank GA, 1501-04-15687.

Min of meer gelijktijdig met het onderzoekspand, in elk geval voor februari 1875, verrees aan weerszijden ervan een blokvormige villa in vergelijkbare vormen. De villa rechts ervan heette Villa Clara.

Villa Clara (links) omstreeks 1890. Bron: beeldbank GA, 1501-04-15684.

Oorspronkelijke indeling

De villa kreeg op de begane grond en de eerste verdieping en in het souterrain min of meer dezelfde heldere indeling met aan de achterzijde van het hoofdvolume een as tussen (de ingang in de) linkerzijde en de trapruimte aan de rechterzijde. De representatieve salon in de driezijdige uitbouw werd geflankeerd door suites, terwijl aan de andere kant van de gang de tuinkamer lag, omringd door de veranda. Op de verdieping lagen

aan de straatzijde de slaapkamers, de ‘balconkamer’ bood uitzicht op de achtertuin, de rivier en het polderlandschap ten zuiden daarvan. In het souterrain waren de werkvertrekken voor het personeel: de knechtskamer en de keuken, de mangelkamer en de brandstofbergplaats, maar ook de wijnkelder. De zolder bevatte dienstbodevertrekken en was deels als opslag in gebruik.¹

De tuin liep hellend af tot aan de oever van de Nederrijn. Helaas is over de oorspronkelijke tuinaanleg niets bekend. Of de tuin terrasvormig was aangelegd en/of tot aan de rivieroever reikte, is niet duidelijk.

Verdere lotgevallen tot 1932

Al in mei 1874 stond de splinternieuwe ‘Villa Reale’ te koop. In de summier omschrijving legde de makelaar de nadruk op de ligging en het uitzicht vanuit de villa.

Verkoopadvertentie in de Oprechte Haarlemsche Courant van 22 mei 1874. Bron: Delpher.

¹ De aanwezigheid van dienstbodevertrekken is af te leiden uit de bouwtekeningen uit 1933.

n. Het Zilver wordt 15 December te een ure
verkoekt.

gt
a-
er
ee
a.
op
l,
te
ij
ig
a-

De Notaris **A. MOLL**, te Arnhem, zal
op Dinsdag den 9n December 1890, bij
inzet, en veertien dagen later, zijnde Dinsdag
den 23n December d. a. v., bij toeslag, telkens des
avonds te 7 ure, in het *Centraal-Gebouw* (Bakker-
straat) te Arnhem, publiek

veilen en verkoopen:
de Villa REALE

met **GROOTEN TUIN**, gelegen te Arnhem
aan den Utrechtschen weg, op het schoonste
gedeelte van den straatweg naar Oosterbeek, een
prachtig uitzicht hebbende op den Rijn en de
Betuwe, bij het Kadaster der Gemeente Arnhem
bekend in Sectie P. Nos. 261 Huis en Tuin
groot 21 aren 55 centiaren, 262 Tuin groot
4 aren 40 centiaren en 263 Lijnpad groot 2 aren
95 centiaren.

Het Huis, naar de eischen des tijds ingericht
en bevattende: SOUSTERREIN met KEUKEN,
MANGELKAMER, KNECHTSKAMER, KEL-
DER en BERGPLAATS voor brandstoffen; op
de Bel-étage 4 KAMERS, waarvan 3 Ensuite
en ruime WARANDEN; op de 2e Étage: 5 KA-
MERS, voorts ZOLDER met 2 DIENSTBODEN-
KAMERS, is verhuurd aan den Heer OOL-
GAARDT tot 1 Mei 1891.

Het perceel is te bezichtigen den 8, 9, 22
en 23 December a. s. van 10 tot 3 uur, mits
vooraf belet bij den bewoner vragende.

Aanvaarding en betaling 1 Mei 1891.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen ten kantore
van voornoemden Notaris.

TE KOOP of TE HUUR

Verkoopadvertentie in de Arnhemsche Courant van 8 december 1890. Bron: Delpher.

De zogenoemde overtuin van het voormalige landgoed Hulkestein, precies tegenover Villa Reale gelegen en in de volksmond inmiddels het 'bosje van Cau' geheten, moest begin jaren 1880 plaatsmaken voor de aanleg van de Oranjestraat en de woningbouw hieromheen.

In 1890 stond de villa opnieuw te koop. De vrij uitgebreide omschrijving in de verkoopadvertentie in de Arnhemsche Courant benoemde nu ook de voornaamste vertrekken van de villa, die destijds werd verhuurd aan de heer C.S. Oolgaardt. Op 22 december, met nog één dag te gaan, stond het te overbieden bedrag op 21.888 gulden. Mogelijk werd na de verkoop de ingangspartij in de linker zijgevel van houten portaal voorzien.

In 1915 werd de villa bewoond door mejuffrouw A.C.A.E. Oolgaardt, die later lijkt te zijn verhuisd naar de naastgelegen villa Clara, waar ze in 1932 kwam te overlijden.

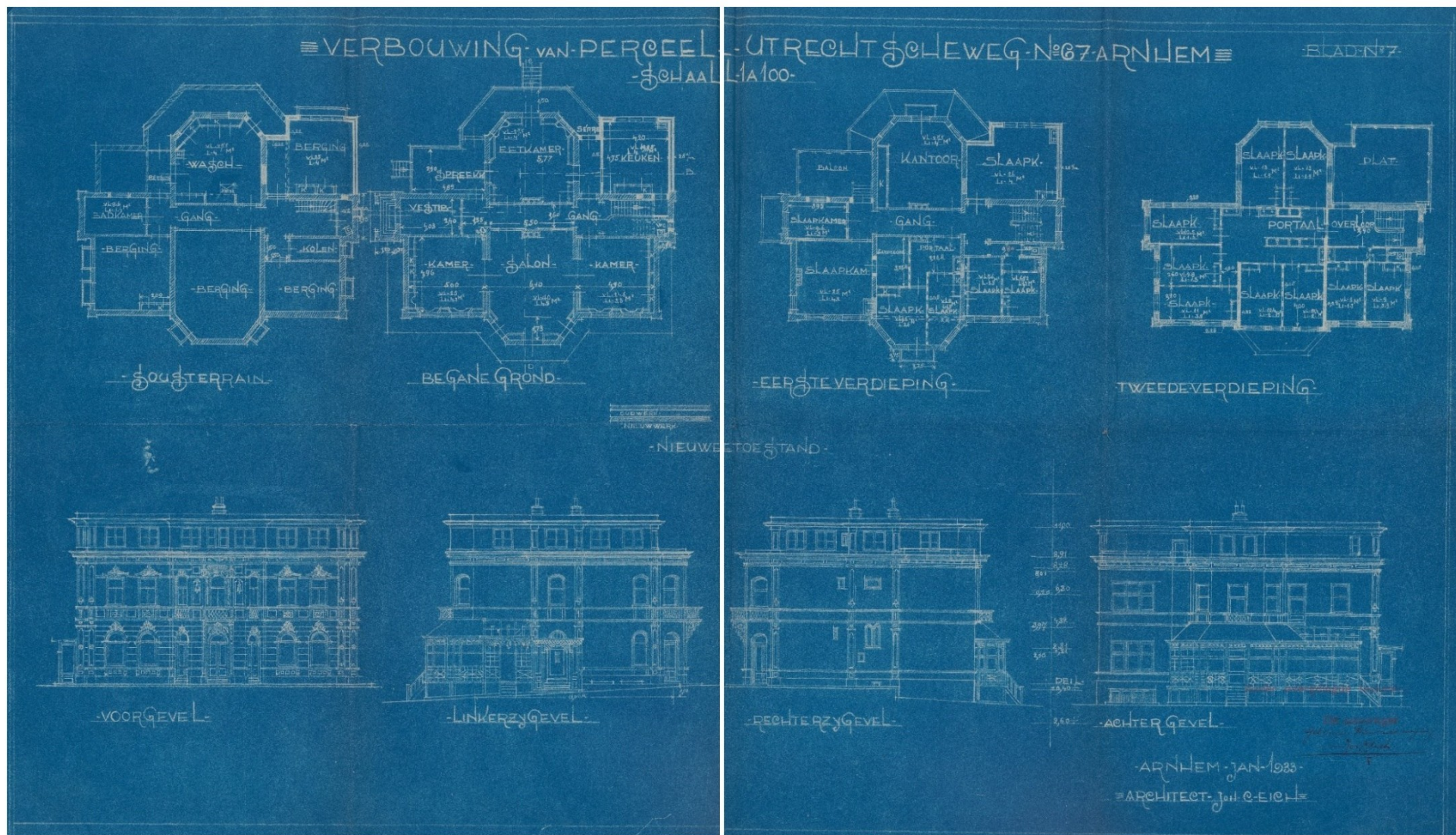
2.2.2 Geldersche Blinden Industrie (1932-1980)

Omdat zij haar pand aan de Marktstraat in de Arnhemse binnenstad moest verlaten in verband met de bouw van de Rijnbrug kocht de in 1912 opgerichte Geldersche Blinden Vereeniging in 1932 twee naast elkaar staande villa's aan de Utrechtseweg aan: Villa Reale op (destijds) nummer 67 en Villa Clara op nummer 69. De vereniging had rond 1920 de stichting Geldersche Blinden Industrie (GBI) opgericht met als doel om een tehuis en een werkinrichting voor blinden van alle gezindten te exploiteren.² De stichting vestigde de Werkinrichting Geldersche Blinden Industrie op nummer 69, terwijl op nummer 67 het Tehuis voor Blinden werd ondergebracht. Hiervoor liet de stichting beide villa's uitbreiden door ■■■ (1874-1959).

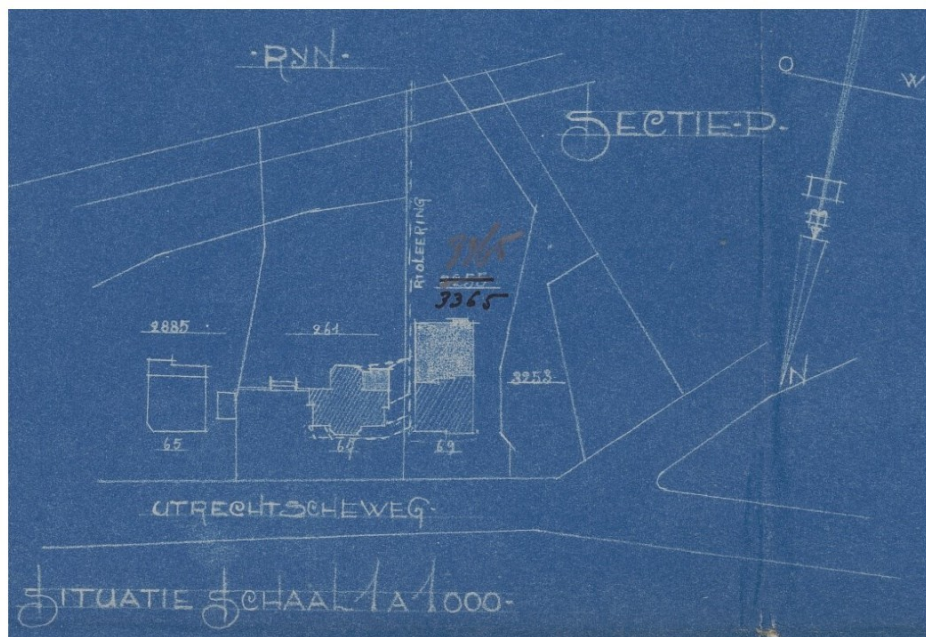
² ■■■, A.P.J. en ■■■ (2005), *Arnhem na de oorlog 1945-1970*, 26.

De gebouwen van de Geldersche Blinden Vereeniging in 1932. Van links naar rechts: Marktstraat, Utrechtseweg 67 (Villa Reale) en Utrechtseweg 69 (Villa Clara). Aan het middelste pand valt op dat alle vensters in de voorgevel, behalve die in de driezijdige uitbouw, nog zijn voorzien van persiennes.

Plan voor de verbouwing van Villa Reale uit maart 1933 Op de plattegronden is het noorden onder. Bron: GA, archief 1700, inventarisnummer 4526-0713.

Situatietekening van de uitbreidingen van Villa Reale en Villa Clara. Het noorden is onder. Vooral het bebouwd oppervlak van Villa Clara nam toe. Opmerkelijk is verder dat de riolering vanuit villa Reale via het aangrenzende perceel naar de Nederrijn loopt. Bron: GA, archief 1700, inventarisnummer 4526-0713.

Uitbreiding 1933

In februari en maart 1933 diende de Geldersche Blinden Vereeniging plannen voor de verbouwing van Utrechtseweg 67 en 69 bij de gemeente in. De uitbreiding van Villa Reale was tweedelig. Enerzijds wenste de vereniging het grondoppervlak van het pand te vergroten door rechts tegen de achterzijde een aanbouw te realiseren, anderzijds wilde zij de zolder beter benutten door de kap te verwijderen en in plaats hiervan een volwaardige tweede verdieping onder een plat dak te bouwen. De gemeente verleende de vergunning.

De rechthoekige, onderkelderde tweelaags aanbouw aan de achterzijde bleef eenvoudig van vorm: een op pijlers gefundeerde, in baksteen opgetrokken en daarna vlak gepleisterde aanbouw onder een plat dak. Op de begane grond en eerste verdieping, die aan de buitenzijde door een smalle waterlijst werden gescheiden, plaatste Eich brede driedelige vensters. In het souterrain creëerde hij extra bergruimte, terwijl op de begane grond een nieuwe keuken werd ingericht ter vervanging van de keuken in het souterrain. Op de verdieping was ruimte voor een extra slaapkamer.

Verder vonden wat kleine aanpassingen plaats. Zo kwam er op de eerste verdieping links aan de achterzijde een deur naar een balkon dat werd gerealiseerd op het dak van de veranda. Ernaast werd een venster toegevoegd.

Utrechtseweg 129 omstreeks 1935. Bron: Stichting Geldersche Blinden Vereeniging, beeldbank Gelders Archief (GA), 1500-4222.

De achterzijde van de villa omstreeks 1935, met links van de veranda de uitbreiding uit 1933. Bron: beeldbank GA, 1583-12736.

De twee villa's rond 1935. Bron: beeldbank GA, 1501-04-15686.

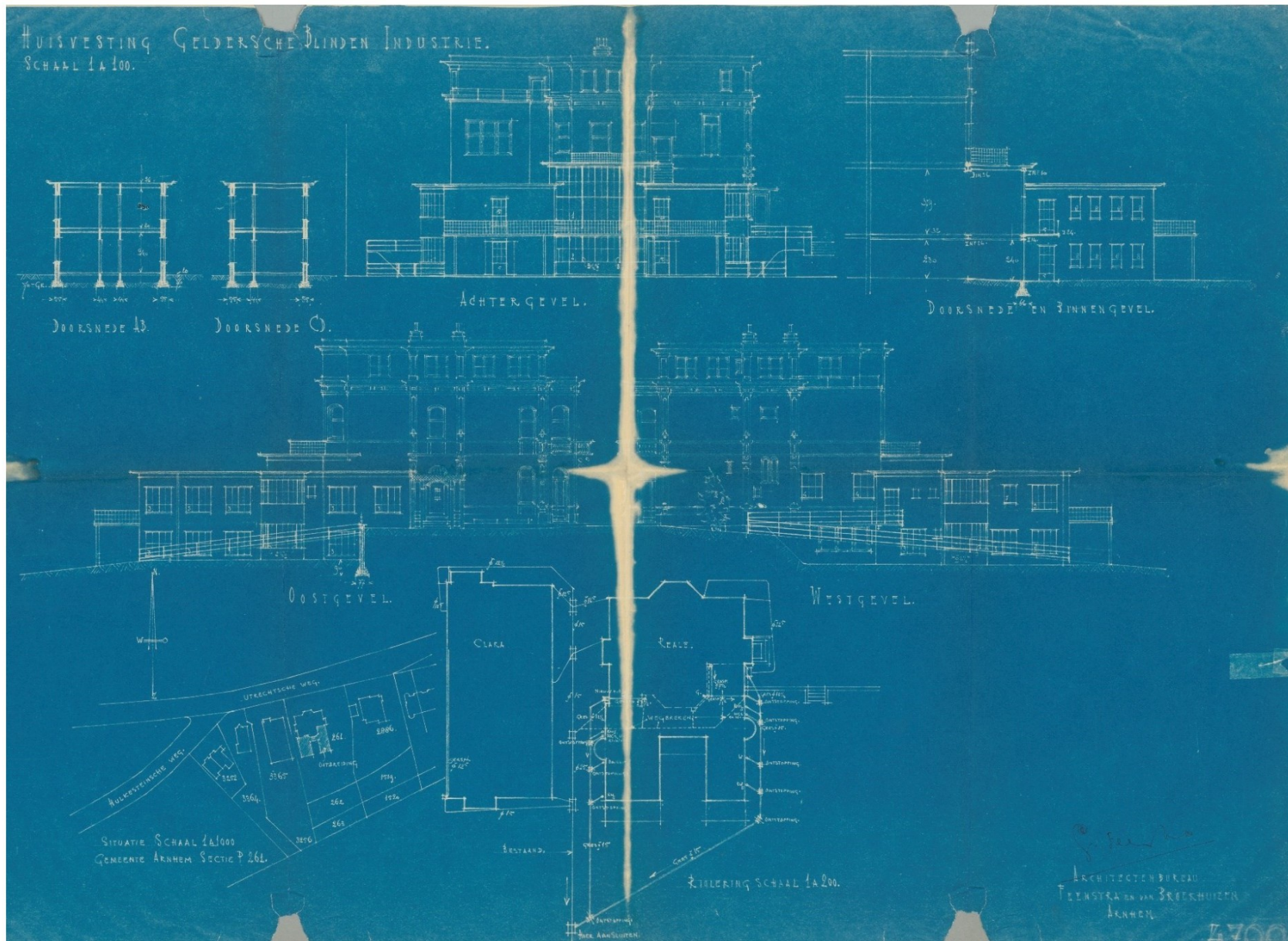
De twee villa's rond 1935. Bron: beeldbank GA, 1501-04-15688.

De nieuwe tweede verdieping, met een binnenhoogte van 2,40 meter aanzienlijk lager dan de verdiepingen daaronder (circa 3,70 meter), was in hoofdzaak rechthoekig opgezet, met in de voor- en zijgevels enkele kleine verspringingen terwijl aan de achterzijde de vorm van de vijfhoekige uitbouw werd gevolgd. In de gepleisterde gevels met hoeklisenen bracht Eich veelal tweedelige vensters aan. Een geprofileerde kroonlijst sloot de gevel af. De nieuwe verdieping werd ingericht met een overloop, een 'portaal' en slaapkamers.

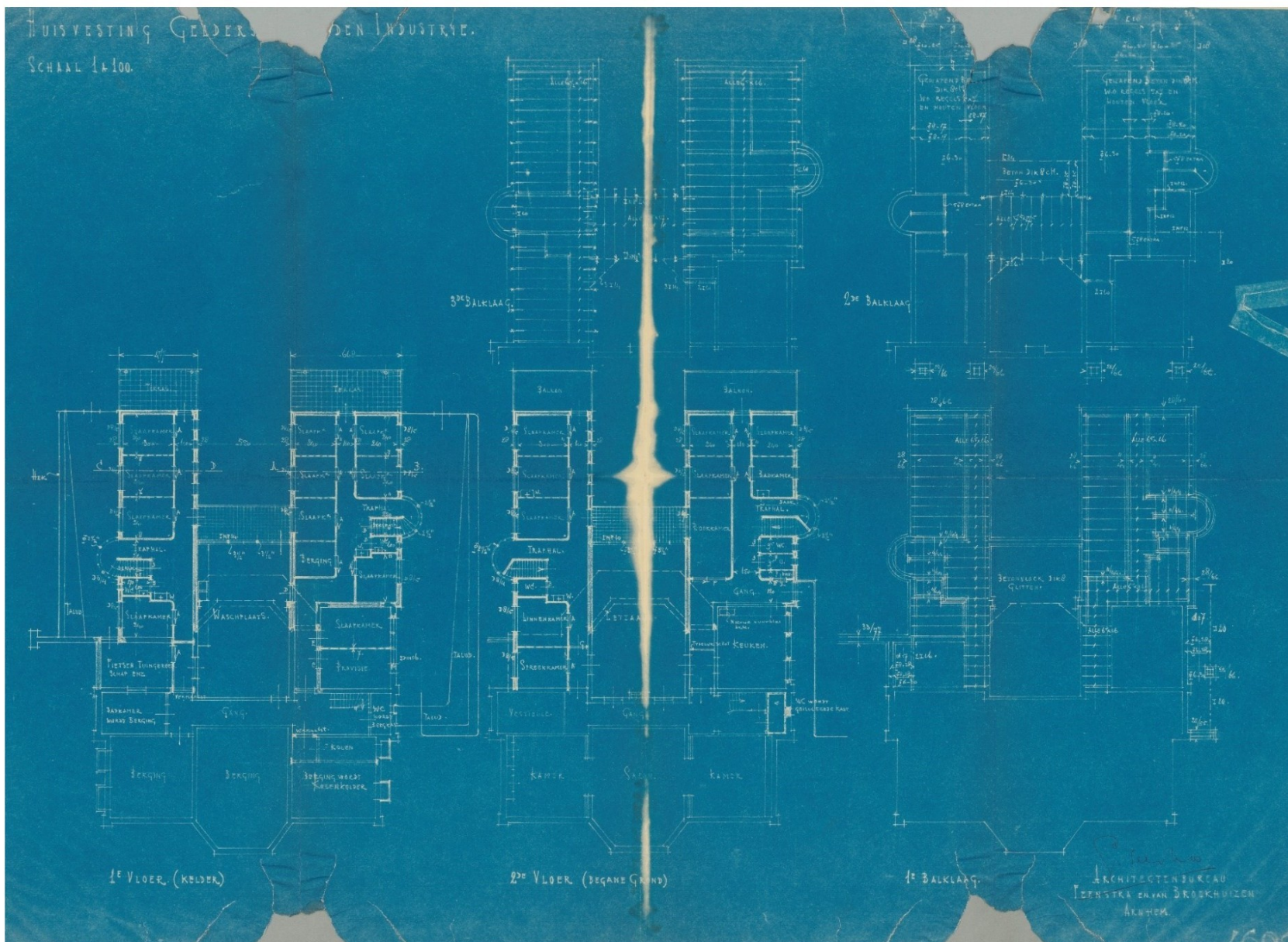
Uitbreiding 1938

Het tehuis voor blinden was al na enkele jaren toe aan uitbreiding. De vereniging trok voor het ontwerp hiervan de Arnhemse architect ■■■■■ (1890-1985) aan. Hij ontwierp een forse U-vormige aanbouw aan de achterzijde in moderne, strakke vormen. Gebruikmakend van de naar de rivier aflopende helling sloot deze tweelaags aanbouw aan op het souterrain en de begane grond van de villa. De twee uitspringende vleugels, van ongelijke breedte maar beide even diep, werden elk van een half rond uitgebouwd trappenhuis voorzien. De bestaande villa bleef niet geheel onaangetaast: het muurwerk van de vijfzijdige uitbouw moest in het souterrain en op de begane grond worden weggebroken en de veranda verdween. Een stalen hellingbaan rechts van de villa leidde direct naar de tuin.

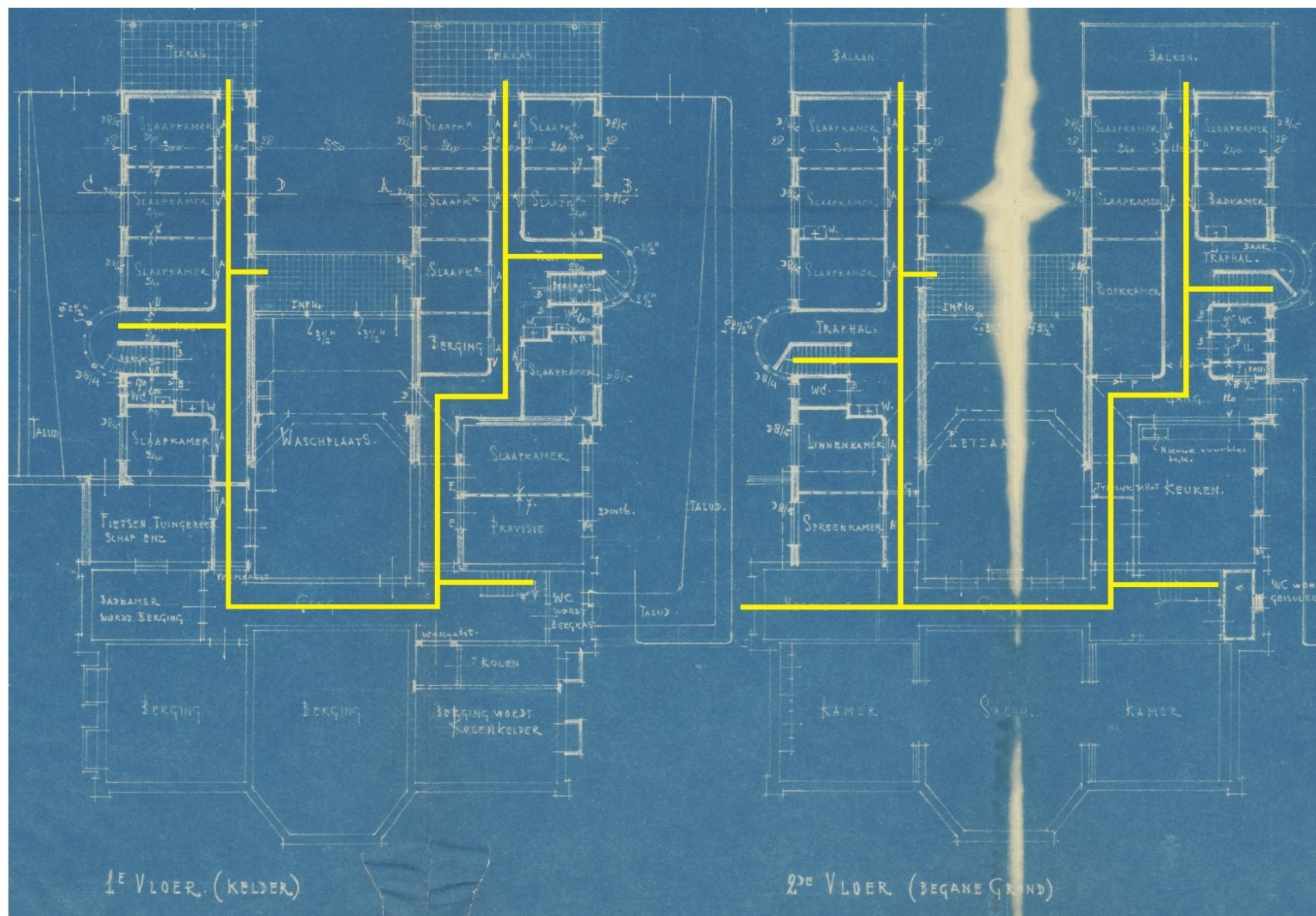
Enerzijds contrasteerde de aanbouw met zijn rechthoekige bouwvolumes met halfronde uitbouwen en stalen ramen sterk met de 65 jaar oudere villa, anderzijds sloot deze er juist op aan met zijn gepleisterde muren en ver uitstekende geprofileerde daklijsten. Feenstra wist te voorkomen dat de aanbouw te veel zou gaan domineren door deze deels in de helling in te graven en enigszins in hoogte te laten verspringen. De aanbouw werd zo ingepast in de helling en bleef ondergeschikt aan de villa.

Situatietekeningen en aanzichten, behorend bij de bouwaanvraag van 1938. Bron: GA, archief 1700, inventarisnummer 3971-0749.

Plattegronden behorend bij de bouwaanvraag van 1938. Het noorden is beneden. Bron: GA, archief 1700, inventarisnummer 3971-0749.

Detail van de plattegronden van het souterrain en de begane grond uit 1938. Het noorden is beneden. In geel zijn de verkeersruimten aangegeven.

Bron: GA, archief 1700, inventarisnummer 3971-0749.

Op souterrainhoogte werd de – voorheen vijfzijdige – wasplaats enige meters naar achteren uitgebreid. Daarachter, halverwege de diepte van de zijvleugels, was een door een balkon overdekt terras. In de zijvleugels bracht men tegen de villa een berging aan en voor het overige werden de zijvleugels ingericht met slaapkamers. In de linker of oostelijke vleugel lagen deze aan de buitenzijde naast een gang, in de rechter vleugel waren deze aan weerszijden van een middengang gesitueerd. In beide vleugels leidde een trap in de halfronde uitbouw naar de begane grond. Behalve slaapkamers bevonden zich hier onder andere een spreekkamer, een linnenkamer en een rookkamer. De vijfzijdige uitbouw van de oude villa vergrootte Feenstra tot een eetzaal, die met het dak boven de zijvleugels uitstak. Het balkon aan de achterzijde van de zaal gaf tevens toegang tot de linker zijvleugel. Elke zijvleugel had op het uiteinde een balkon dat uitzicht bood over de achtertuin.

Na 1938

Het 'Tehuis voor Blinden' was gedurende ongeveer een halve eeuw in Villa Reale gevestigd. Tijdens de Slag om Arnhem in september 1944 en/of de uiteindelijke bevrijding in april 1945 raakte de villa beschadigd, maar in welke mate is niet geheel duidelijk. De schade aan de gevels kon na de oorlog vrij snel worden hersteld. In hoeverre het interieur heeft geleden, bijvoorbeeld door plunderingen in de tijd dat Arnhemse burgers uit de stad waren geëvacueerd (van eind september 1944 tot medio april 1945), is niet bekend. De bewoners van het tehuis bleven ongedeerd.

Herstelwerk aan de achtergevel en de linkerzijgevel in september 1945. Bron: E.E. Andriesse, beeldbank GA, 4291-24.

Ansichtkaart van de Gelderse Blinden Industrie uit circa 1950. Bron: Stichting Geldersche Blinden Vereniging, beeldbank GA, 1500-4225.

De huisnummering aan de Utrechtseweg werd in 1957 gewijzigd: Villa Reale werd vernummerd van 67 naar 129, de naastgelegen Villa Clara kreeg huisnummer 131. Er waren ook ingrijpende veranderingen. Tussen circa 1950 en 1981 werd het houten portaal voor de ingang in de linker zijgevel verwijderd. En in 1978 sloot de werkinrichting in Villa Clara zijn deuren, gevolgd door het 'internaat' in Villa Reale, eind 1980. De vereniging huisvestte de overgebleven bewoners elders en verkocht de panden.³ In 1979 trok de Vrije Kleuterschool in één van beide panden, vermoedelijk Villa Clara. Over periode daarna is maar weinig over de ontwikkeling van Villa Reale bekend.

³ <https://www.gelderseblinden.nl/over-ons/onze-geschiedenis> (gezien: 27 augustus 2024).

De achterzijde en linker zijgevel van de villa en een deel van de aanbouw rond 1950. Bron: Stichting Geldersche Blinden Vereniging, beeldbank GA, 1500-4223.

De twee villa's in juli 1962. Bron: JosPé, beeldbank GA, 1585-1196.

Arnhem in oostzuidoostelijke richting gezien vanaf de zendmast aan de Brinkweg, 20 november 1978. Rechts, net onder de rivier, staan de twee villa's van de Gelderse Blinden Industrie. Bron: beeldbank GA, 1583-18755.

Villa Reale en Villa Clara in november 1981. Bron: Gerth van Roden, beeldbank GA, 1544-11515-0001.

2.2.3 Na 1980

Nadat Gelderse Blinden Vereniging de beide woonhuizen had verkocht kwamen ze in handen van een bouwondernemer die de bedoeling had de villa's af te breken en er appartementen te bouwen. Dit leidde tot weerstand. Als compromis kreeg de bouwonderneming toestemming om Villa Clara af te breken – wat gebeurde in of kort na in 1990 – en daarvoor in de plaats een nieuw appartementencomplex op te trekken en moest Villa Reale worden behouden en gerestaureerd.⁴

Beide villa's in november 1981. Bron: Gerth van Roden, beeldbank GA, 1544-11515-0002.

De restauratie vond plaats in het midden van de jaren 1990. De in 1933 gebouwde tweede verdieping werd afgebroken en de oorspronkelijke kapvorm – een schilddak bekroond met kammen en pinakels – keerde terug, waarschijnlijk wel met uitzondering van de kap op de vijfzijdige uitbouw aan de achterzijde: op deze plaats kwam een dakterras. De kap werd met nieuwe materialen opgebouwd. Aan de voorzijde, boven de driezijdige uitbouw, verrees een nieuwe topgevel, geïnspireerd maar niet gelijkend op de dakkapel die hier tot 1933 aanwezig was. Tegen de linker zijgevel werd het houten portaal vóór de hoofdingang herbouwd in vormen die herinneren aan het portaal uit de periode 1890-1915. De aanbouw van Feenstra uit 1938 werd voor zover ongemoeid gelaten, van de vijf jaar oudere aanbouw van Eich werd de bovenste verdieping verwijderd.

⁴ [redacted], A.P.J. en [redacted] (2005), 26.

Luchtfoto van de wijk Lombok, gezien in noordelijke richting omstreeks 1980. Linksboven de koepelgevangenis, onderaan de Utrechtseweg en rechts de Oranjestraat. Uiterst rechtsonder staat Villa Reale. De aanbouw links aan de achterzijde heeft nog een eerste verdieping. Bron: beeldbank GA, 1524-12889.

Villa Reale eind jaren 1980. Bron: beeldbank GA, 1524-10464.

De villa 1990. Bron: Piet Veeren, beeldbank GA, 1526-1701.

Het oorspronkelijke smeedijzeren hekwerk aan de straatzijde was al vóór 1980 vervangen door een eenvoudiger hek. Gelijk met of na de restauratie werd een ander smeedijzeren hek met achzijdige pijlers teruggeplaatst, wel met een moderne rollende poort.

Villa Reale bleef waarschijnlijk als kantoor of als woonhuis in gebruik. Aanwijzing als rijksmonument volgde op 18 september 2000. In de periode tot 2022 vonden diverse verbouwingen plaats die niet precies zijn te dateren – sommige kunnen zelfs al vóór 1980 hebben plaatsgevonden. Zo werden in het westelijke gedeelte van de zolder enkele vertrekken ingebouwd. Tegen de westzijde van de villa, op de helling op souterrainniveau, liet de eigenaar vermoedelijk na 1990 een grote berging met muren van kalkzandsteen en een betonnen dak bouwen. Op de begane grond van Feenstra's aanbouw uit 1938 werden vrijwel alle tussenmuren verwijderd, zodat hier één grote Y-vormige ruimte ontstond. Ook werden de beide balkons aan de uiteinden zodanig uitgebreid dat beide vleugels geheel aan elkaar werden verbonden. In het souterrain van de aanbouw werden eveneens diverse vertrekken samengevoegd, zij het niet zo drastisch als op de verdieping erboven. De trap in de oostelijke halfronde aanbouw werd verwijderd. In de tuin verrees – vermoedelijk in de jaren 1990 – een paviljoen. Het dubbele draaihek in de voortuin, dat vermoedelijk bij de restauratie was aangebracht, werd in de periode 2000-2009 vervangen door een schuifhek.

Ondernemer [REDACTED] kocht de villa in 2008. Waarschijnlijk liet hij de representatieve vertrekken van nieuwe stucplafonds voorzien – de oudere waren mogelijk al (veel) eerder verdwenen. [REDACTED] zette het pand eind 2022 te koop. Vervolgens werden hier en daar secundaire binnenmuurtjes weggehaald, waaronder die in een slaapkamer op de eerste verdieping en op zolder.

Villa Reale in 2019. Bron: J. van Osch, beeldbank GA, 4153-1342.

2.3 TYPOLOGIE

Utrechtseweg 129 werd in 1873 gebouwd als vrijstaande villa aan een doorgaande weg. De tweelaags villa is als dwars pand gebouwd met een brede representatieve voorgevel en de ingang in de zijgevel. De gebroeders Van Gendt bedienden zich van een stijl die later als eclecticisme werd benoemd: ze maakten een keuze uit elementen die in de nieuwe bouwstijlen van de negentiende eeuw veel werden toegepast. De gevels werden geheel bepleisterd en rijk geornamenteerd: schijnvoegen op de begane grond, lijstwerk in de overige geveldelen, omlijste vensters en deuren. De achtergevel is wat minder uitbundig versierd. Het pand is daarmee een typisch, maar wel rijk voorbeeld van villabouw uit de periode rond 1875.

De grote, door architect Feenstra in zakelijk-functionalistische stijl ontworpen uitbreiding aan de achterzijde heeft een dubbelzinnige verhouding tot de oorspronkelijke villa: enerzijds contrasteert hij in zijn strakke vormgeving – met veelal rechte volumes en door de afwezigheid van overbodige ornamentiek – met de villa, anderzijds sluit hij er met zijn witgepleisterde gevels en geprofileerde lijsten bijna naadloos op aan. Kenmerkend voor de aanbouw zijn de toepassing van stalen vensters en de halfronde uitbouwen in de zijgevels.

2.4 ARCHITECTEN

2.4.1 [REDACTED] (1831-1900) en [REDACTED] (1838-1921)

De van oorsprong Alkmaarse broers Frederik Willem (Frits) van Gendt en Gerlach Jan van Gendt kregen net als hun broers Johan Godard jr. (1833-

1880) en Adolf Leonard (1835-1901) een bouwkundige opleiding door stage te lopen bij bouwkundigen. Adolf Leonard ontwierp in Amsterdam veel belangrijke gebouwen, waaronder het Concertgebouw (1888). Frits van Gendt werd opzichter bij architect L.J. Immink in Zaandam, daarna assistent-architect in Amsterdam en in Den Haag. In 1862 stelde de gemeente Arnhem hem aan als gemeentearchitect. Hij ontwierp onder andere de schouwburg, die in 1865 werd voltooid. Na een aanvaring met de gemeenteraad nam hij in 1866 ontslag. Frits werd in 1868 aangesteld als Ingenieur der Domeinen en was verantwoordelijk voor de planvorming rondom de ontmanteling van diverse vestingsteden, waaronder Breda, Grave, Maastricht en Nijmegen.

De schouwburg aan het Koningsplein (1865), ontworpen door [REDACTED] Bron: beeldbank GA, 1551-3114.

Na zijn ontslag als gemeentearchitect werkte Frits vanaf 1867 samen met zijn jongere broer Gerlag Jan, die vanaf 1863 bij de Staatsspoorwegen had gewerkt. Deze trouwde in 1872 met de dochter van voornoemde L.J. Immink. Samen boden de broers in 1870 grond te koop aan in het Spijkerkwartier, en misschien bouwden zij daar enkele huizen. Ze ontwierpen onder andere een smederij en gieterij aan de Rijnkade, in 1872. Ongeveer gelijktijdig maakten ze het ontwerp voor het onderzoeksobject aan de Utrechtseweg.

Frits kreeg het zo druk met zijn werk bij de Domeinen dat hij veel opdrachten aan zijn broer moest overlaten. In 1877 beëindigden de broers hun samenwerking. Gerlag Jan bleef in Arnhem wonen en ging samenwerken met C.M.G. Nieraad.⁵

2.4.2 [REDACTED] (1874-1959)

Johan Carel Eich ontwierp de uitbreiding van de villa met een kleine uitbouw aan de rechter achterzijde en de vervanging van de kap door een tweede verdieping in 1933. Hij werd geboren in Arnhem en verbleef hier vrijwel zijn hele leven. Over zijn opleiding is niets bekend, maar net als zijn oudere broer W.J. Eich werd hij architect: vanaf 1918 had hij zijn eigen bouw bureau. Hij werd regelmatig gevraagd voor het verbouwen en uitbreiden van bestaande (winkel)panden. Zijn uitbreiding uit 1921 van dansinstituut Wensink op Parkstraat 47 werd in 2000 als Rijksmonument aangewezen. Eich ontwierp tevens woningen in Arnhem en Oosterbeek.

Dat Eich in 1933 door de Geldersche Blinden Industrie werd gevraagd voor de uitbreiding van villa's aan de Utrechtseweg was geen toeval. In 1928 had

⁵ Schulte-van Wersch, C. e.a. (2019), *Architecten in Arnhem, Oosterbeek en Velp. Ontwerpers van gebouwen, stedelijke ruimte en landschap tot 1965*, p. 69-72.

hij twee herenhuizen aan de Marktstraat voor dit instituut gekocht om ze te verbouwen tot een tehuis voor blinden en voor een werkinrichting.⁶

De in 1921 door [REDACTED] ontworpen eenlaags aanbouw aan een laat negentiende-eeuws pand op de hoek Parkstraat-Prins Hendrikstraat, in 1961. Bron: G.J. Dukker, beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 65.455.

⁶ Schulte-van Wersch, C. e.a. (2019), p. 163-164.

Het in 1931 door Feenstra ontworpen woon-winkelpand op de hoek Burgemeester Weertsstraat-Van Nispenstraat in 2022. Bron: Google Streetview.

2.4.3 (1890-1985)

De uit Friesland afkomstige Gerrit Feenstra doorliep de ambachtsschool en volgde een cursus over staal- en betonconstructies. Tot 1914 volgde hij de benodigde opleidingen en in 1918 werd hij medewerker van Gemeentewerken in Arnhem. Hier droeg hij bij aan het ontwerp van stadsuitbreidingsplannen, zoals die voor Geitenkamp en Gulden Bodem. Hij werkte er veel samen met H.B. van Broekhuizen (1889-1948). Zijn eerste grote project was de bouw van tuindorp Kolkakker in Ede (1919). Hij kreeg daarna opdrachten van grotere en kleinere particuliere opdrachtgevers voor de bouw van zuivelfabrieken, bejaardenhuizen, kerken en

woonhuizen. Naar eigen zeggen werkte hij aan 1685 projecten, waarvan 445 vóór de Tweede Wereldoorlog.

Feenstra's werken werden voornamelijk beïnvloed door de Delftse Schoolarchitectuur en het Nieuwe Bouwen. In 1933 ontwierp hij in Arnhem onder andere jeugdherberg Alteveer en de kunstnijverheidsschool Kunstoefening aan de Coehoornstraat, beide in zakelijk-traditionalistische stijl. In hetzelfde jaar kwamen de zij- en achtervleugels van villa Rosorum aan de Amsterdamseweg tot stand, in een stijl die aansloot op de villa maar met eigentijdse detaillering. Functionalistisch van ontwerp is bijvoorbeeld het winkelhuis op de hoek Van Nispenstraat-Burgemeester Weertsstraat uit 1931. In 1960 ging Feenstra met pensioen.⁷

De in 1933 naar een ontwerp van Feenstra toegevoegde zijvleugels van villa Rosorum aan de Amsterdamseweg, in 1956. Bron: JosPé, beeldbank GA, 1585-491.

⁷ Schulte-van Wersch, C. e.a. (2019), p. 171-172.

2.5 DATERINGSPLATTEGRONDEN

Op hierna volgende dateringsplattegronden zijn de dateringen op basis van de in hoofdstuk 2 behandelde bronnen en de in hoofdstuk 3 omschreven waarnemingen middels kleuren weergegeven.

Wanneer geen exacte datering bekend is worden dateringen middels Romeinse cijfers en letters in eeuwen en tijdvakken weergegeven. Daarbij wordt onderstaande systematiek gebruikt:

X = 10

V = 5

I = 1

A = eerste helft

B = tweede helft

a = eerste kwart

b = tweede kwart

m = midden

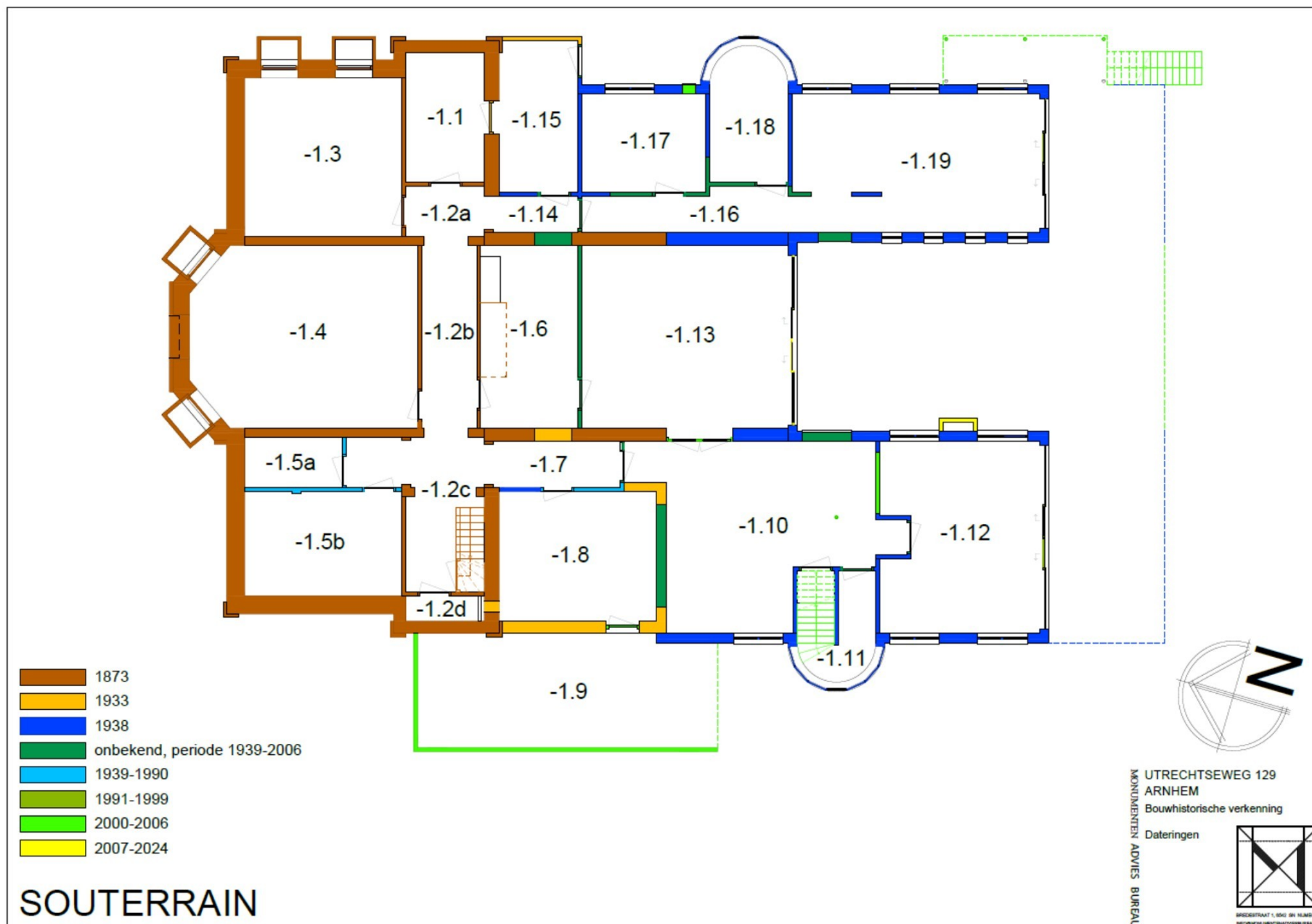
c = derde kwart

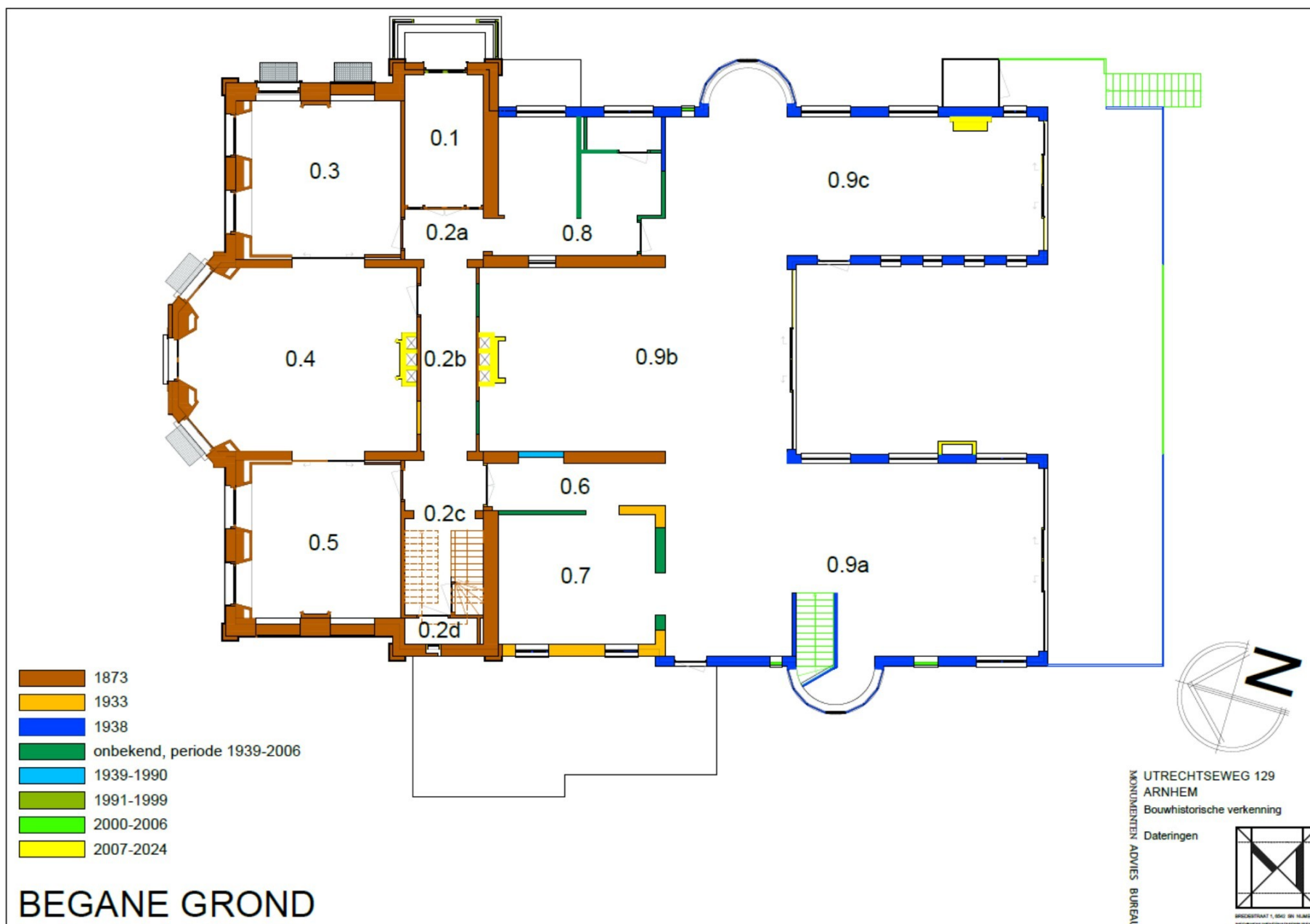
d = vierde kwart

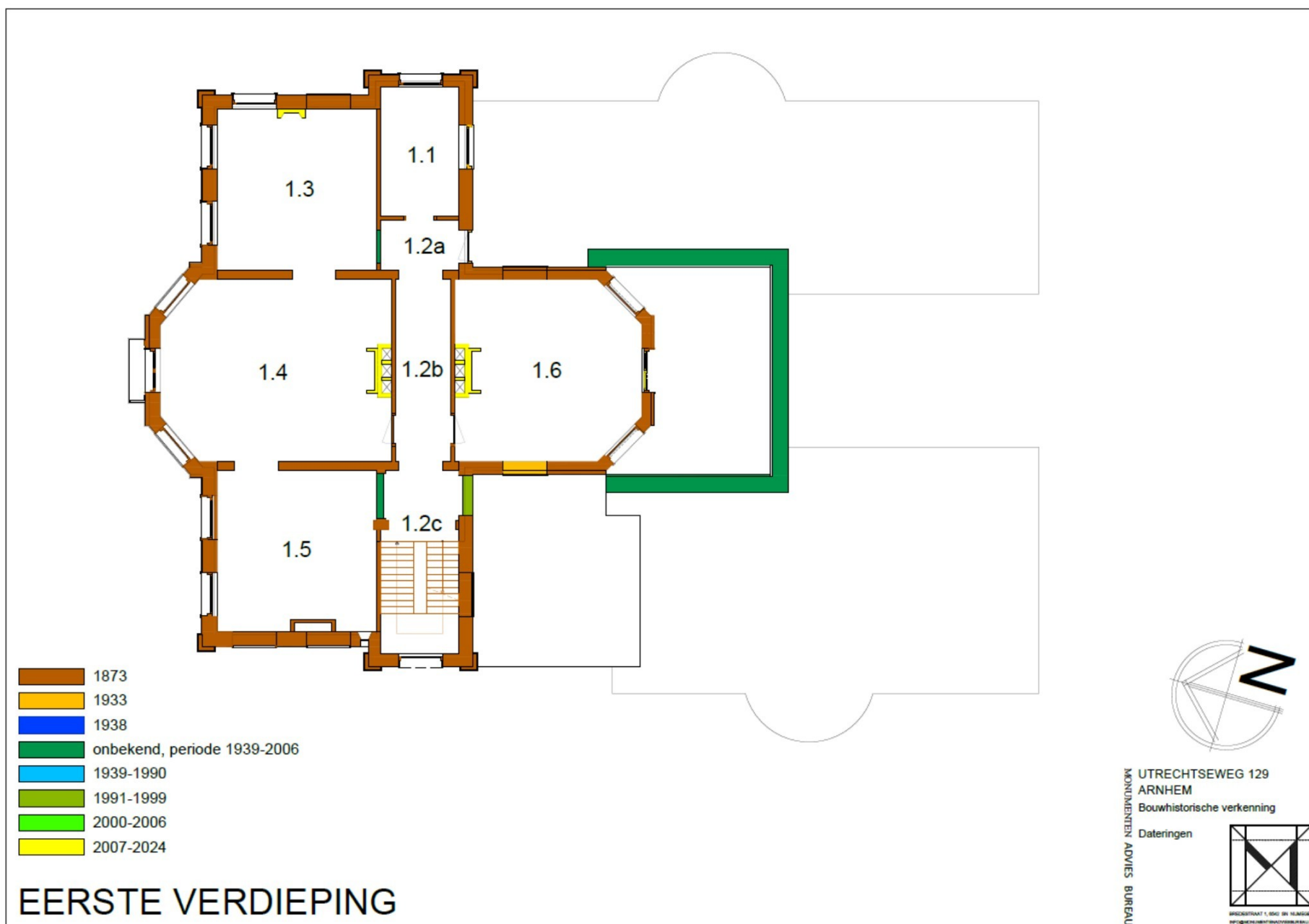
Voorbeeld:

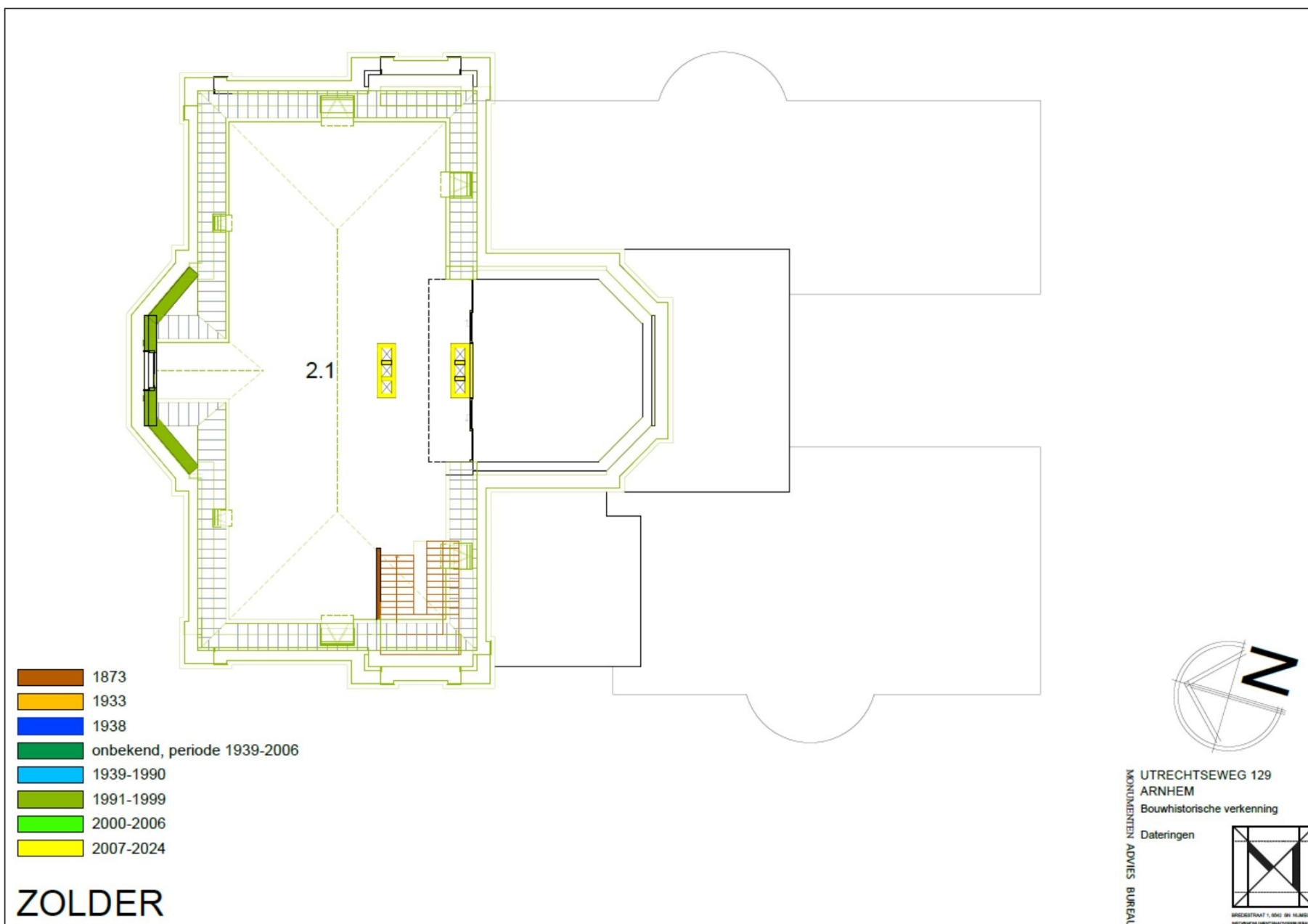
XVIIIB = tweede helft zeventiende eeuw

XXc = derde kwart twintigste eeuw

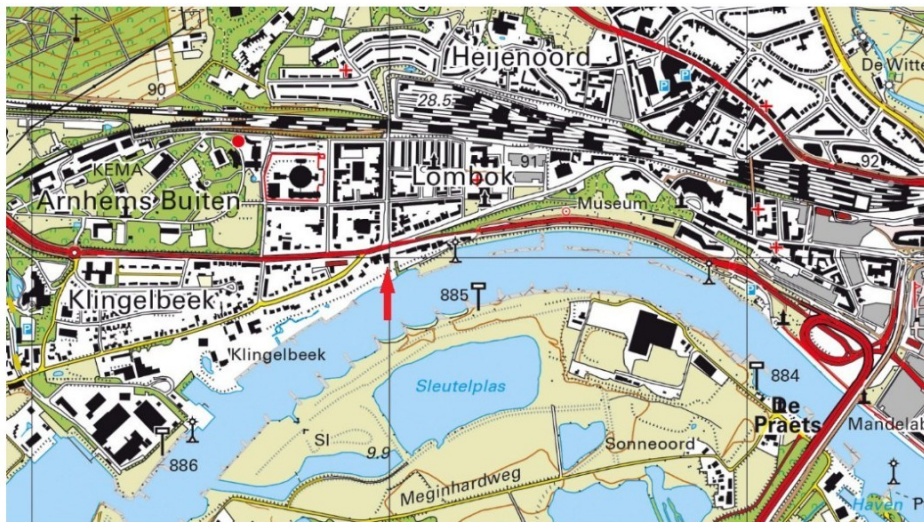

3 BESCHRIJVING

In dit hoofdstuk volgt een beschrijving van de actuele verschijningsvorm van het gebouw. Waar mogelijk worden daarbij ook bouwhistorische bijzonderheden of dateringen weergegeven. Voor de leesbaarheid zal hierna de naar Raam gerichte voorgevel als noordoostgevel worden beschouwd.

Recente topografische kaart. De rode pijl wijst Utrechtseweg 129 aan. Uiterst rechts ligt de binnenstad van Arnhem. Bron: Topotijdreis.nl.

3.1 LIGGING EN OMGEVING

Het onderzoeksobject staat aan de zuidzijde van de Utrechtseweg, die deel uitmaakt van de vroegere hoofdverbindingsweg tussen Arnhem en Utrecht via Wageningen. De weg heeft tegenwoordig nog een bovenlokale functie als verbinding van Arnhem met Wageningen en de plaatsen daartussen. De oude weg slingert vanaf de Utrechtsestraat aan de rand bovenrand van de stuwwal. Ongeveer ter hoogte van Villa Reale buigt de weg flauw af naar het westen terwijl de stuwwalrand zuidwestelijk doorloopt.

Het oostelijk deel van de weg is voornamelijk aan de noordzijde bebouwd. Hier wisselen grootschalige gebouwen – het voormalige St. Elisabeth Gasthuis en het Montessori College –, herenhuizen en ruime rijwoningen elkaar af. Aan de zuidzijde bevindt zich het Museum Arnhem – de voormalige buitensociëteit van 1873 – met tuin en wordt de straat veelal door bomen begrensd. Het westelijk deel van de Utrechtseweg is juist aan de zuidzijde bebouwd, veelal met vrijstaande en half vrijstaande woningen. De noordzijde, het voormalige KEMA-terrein, is bebost. Het middendeel van de weg ten slotte, tussen de aansluitingen op Onderlangs en de Klingelbeekseweg, is aan beide zijden bebouwd. Hier staan veelal vrijstaande villa's op ruime afstand van de weg, waaronder Villa Reale. Het iets verderop staande flatgebouw Hulkestein domineert het beeld.

De oudste panden aan de Utrechtseweg dateren uit het midden van de negentiende eeuw, de bebouwing bestaat voornamelijk uit herenhuizen en vrijstaande woningen uit omstreeks 1900 en uit villa's, half vrijstaande en rijwoningen uit de jaren 1930.

Luchtfoto uit 2023 van Utrechtseweg 129 (geel omkaderd) en omgeving. Onderaan stroomt de Nederrijn, van rechtsboven naar links loopt de Utrechtseweg. Bron: Topotijdreis.nl.

De Utrechtseweg met rechts de flat Hulkestein. Villa Reale staat rechts van de verkeerslichten en de bomen, maar is hier nauwelijks zichtbaar.

Villa Reale gezien vanaf de stoep aan de Utrechtseweg. Achteraan de twee platanen.

Villa Reale staat aan een deel van de Utrechtseweg dat wat is verbreed in verband met aansluitingen op de Hulkesteinseweg, Onderlangs en (de tegenover liggende) Oranjestraat. De voortuin wordt van de straat gescheiden door een hek met haag, een stoep en een fietspad. Links voor de villa wijken het tuinhak en de stoep wat terug voor een gazonstrook waarop twee forse platanen staan.

3.2 HOOFDOPZET EN DAKEN

Utrechtseweg 129 is samengesteld uit vier onderdelen/volumes uit verschillende perioden: de villa uit 1873, de relatief kleine aanbouw uit 1933, de grote U-vormige aanbouw uit 1938 en een kleine aanbouw aan de westzijde uit de periode 1990-2007. Het eerste is een breed symmetrisch volume op een min of meer T-vormig grondvlak. Dit tweelaags volume met souterrain is gedekt met een schilddak, gedekt met gesmoorde oude holle pannen. Aan de voorzijde bevindt zich een driezijdige uitbouw, waarvan de topgevel met een kleine steekkap is gedekt. De zijgevels springen aan de achterzijde licht uit. Aan de achterzijde van dit eerste volume bevindt zich centraal een uitbouw die op de eerste verdieping vijfzijdig is. Erboven bevindt zich een dakterras met borstwering.

De kleine onderkelderde eenlaags aanbouw bevindt zich aan de westzijde, in de oksel tussen het brede hoofdhuus en de vijfzijdige uitbouw. Het platte dak heeft een bitumineuze bedekking met ballastgrind en steekt in hoogte maar net uit boven het derde volume, de U-vormige aanbouw. Deze aanbouw bevat twee bouwlagen: op de niveaus van het souterrain en de begane grond. Het centrale gedeelte, in het verlengde van de vijfzijdige uitbouw, is hoger dan de zijvleugels en wordt gedekt met een plat dak, dat

als dakterras fungeert. Het heeft een bitumineuze dakbedekking met daarop rubberen tegels.

De achterzijde van de villa omstreeks circa 2023. Het noorden is boven. Bron: Google Earth.

De daklijst en de met oude holle pannen belegde kap van de villa.

twee zijvleugels van de grote aanbouw zijn gelijke diepte maar van ongelijke breedte. De westelijke zijvleugel – waarvan de zijgevel in lijn ligt met de zijgevel van de villa – is breder dan de oostelijke vleugel, waarvan de zijgevel terugspringt ten opzichte van de villa. Beide vleugels zijn gedekt met zeer licht hellende daken die naar de buitenzijde aflopen. Ook deze daken zijn voorzien van een bitumineuze bedekking met ballastgrind. Dat geldt ook voor het verbindende blokvormige tussendeel, dat wat hoger is. Tussen en achter beide vleugels is een doorlopend balkon aangebracht, rustend op slanke stalen zuilen.

Ten slotte bevindt zich tegen de westgevel van de villa en uitbreiding uit 1933 een aanbouw op het niveau van het souterrain. Het betonnen dak van dit rechthoekige volume ligt op het niveau van de voortuin en fungeert als tuinvloer.

De dakbedekking met ballastgrind van de aanbouw uit 1938 (links) en de in de jaren 1990 verlaagde aanbouw uit 1933.

Het dak van de aanbouw tegen de westgevel vormt de bestrating in de 'zijtuin'.

3.3 GEVELS

Omdat het gebouw in vorm en materiaalgebruik in grote lijnen in twee delen uiteenvalt worden de gevels en de constructie van beide gedeelten afzonderlijk van elkaar beschreven.

3.3.1 De villa uit 1873 en de aanbouw uit 1933

Alle gevels van de villa uit 1873 zijn opgetrokken uit metselwerk dat is bepleisterd en grotendeels crèmewit beschilderd. Het pleisterwerk is rijk uitgevoerd. De grijs geschilderde plint springt licht naar voren uit. De gevels zijn horizontaal geled middels geprofileerde waterlijsten ter hoogte van lekdorpels. Een over alle gevels van de villa doorlopende profiellijst bevindt zich boven de vensters op de eerste verdieping. Verder is de begane grond voorzien van horizontale schijnvoegen. Een geprofileerde kroonlijst met verdiepte velden in de fries sluit de gevels af. De geveluiteinden zijn voorzien van uitspringende hoeklisenen, waarin verdiepte velden zijn aangebracht: zij geven aan de gevels mede een verticaal accent.

De voorgevel

De symmetrische voorgevel telt twee bouwlagen en wordt, behalve door eerder genoemde waterlijsten, horizontaal geled middels een cordonlijst die zich boven de verdiepingsvloer bevindt. De gevel telt zeven vensterassen waarvan de middelste drie zich bevinden in een driezijdige uitbouw. Aan de geveluiteinden bevinden zich hoeklisenen met verdiepte velden. Boven de cordonlijst zijn op deze hoeken half uitspringende vazen geplaatst. De centrale vensteras wordt verder benadrukt middels smalle lisenen met verdiepte velden aan weerszijden van de gevelopeningen, een balkon op rijk geornamenteerde consoles, de naam van de villa onder en een guirlande op de kroonlijst, en een uitgebouwde topgevel daarboven.

De voorgevel.

De vensters en deuren op de begane grond zijn bovenaan afgesloten met rondbogen, die op de eerste verdieping worden met segmentbogen (in de uitbouw) dan wel recht afgesloten. Alle gevelopeningen zijn van rijk geprofileerd gepleisterd lijstwerk voorzien en bovenaan bekroond met gepleisterde ornamenten in de vorm van schildjes en plantmotieven.

De gevelopeningen in de uitbouw bevatten op de begane grond dubbele deuren boven dubbele hardstenen bloktreden. Hiervóór liggen (behalve voor de middelste deur) kelderkoekoeken met metalen roosters. De deuren zijn onderaan voorzien van liggende panelen en daarboven hoge smalle ramen. Boven een geprofileerd kalf bevindt zich een bovenlicht. De enkelruits vensters met schuiframen op de begane grond hebben een vlakke wisseldorpel met bovenlicht. Het lijstwerk van deze vensters wordt aan de onderzijde geschraagd door consoles, waartussen diamantkoppen zijn geplaatst.

De rijk versierde gepleisterde gevel op de begane grond.

Alle vensters op de begane grond bezitten een rechtopstaande metalen pin midden op de onderdorpel. Waarschijnlijk diende die voor het vastzetten van luiken of andere zonwering.

De driezijdige uitbouw.

Deuropening met hardstenen treden in de driezijdige uitbouw. Scharnieren links wijzen op de vroegere aanwezigheid van persiënnes.

De omlijsting van de centrale deur in de driezijdige uitbouw is wat rijker uitgevoerd dan die van de andere deuren: met motieven van lelies en (lichtroze beschilderde) lisenen.

De eerste verdieping – ongeveer even hoog als de begane grond – wordt aan de onderzijde gemarkeerd door cordonlijst. Onder de vensters v worden de vensters met verdiepte velden. Onder de vensters zijn deze velden gevuld met ornamenten in de vorm van krullende ranken en geflankeerd door consoles, in de driezijdige uitbouw zijn de velden van balusters voorzien en ontbreken consoles. Tussen de vensters bevinden zich eveneens verdiepte velden. Alle T-vensters zijn van schuiframen voorzien.

Een gedeelte van de eerste verdieping.

In de middelste vensteras in de uitbouw bevindt zich een dubbele balkondeur met bovenlicht. Zij worden omlijst door velden met plantenmotieven. Deze lijsten worden op hun beurt geflankeerd door lisenen waarop gepleisterde consoles zijn geplaatst. Net als een verdieping lager bevatten de balkondeuren onderaan elk een liggend omlijst paneel en daarboven hoge smalle ramen. Het balkon kent een rijk geprofileerde lijst met voluutvormige klosjes aan de voorzijde. De houten balkonafschending bestaat uit een balustrade met geprofileerde lijst, op de hoeken een lage penant en aan de zijkanten een gesloten borstwering.

De geprofileerde daklijst wordt boven de centrale vensteras en de buitenste vensterassen onderbroken door halfronde uitstulpingen met rozetten. Zij zijn bij de restauratie in de jaren 1990 teruggebracht.

De onderzijde van het centraal geplaatste balkon.

De middenas op de eerste verdieping.

De bij de restauratie nieuw aangebrachte topgevel heeft een getrapte vorm met een halfronde afsluiting. Het rondboogvenster in het midden is gevuld met een diep liggend tweedelig draairaam. De geprofileerde vensteromlijsting wordt bekroond met een ornament met plantmotieven. Aan weerszijden van het venster is een kleine pilaster geplaatst, afgesloten door kapitelen met voluten. De uiteinden van de topgevel bevatten lijstwerk. De treden van de trapgevel zijn van dekplaten voorzien, de halfronde afsluiting van een lijst met sierlijk smeedijzerwerk als bekroning. Terzijde van de topgevel zijn schuin aflopende, 'liggende' schouderstukken geplaatst met een afgeronde beëindiging en voorzien van ornamenten.

De topgevel in de driezijdige uitbouw. In de daklijst in één van de halfronde uitstulpingen met rozet zichtbaar.

Laag in het dak zijn twee kleine dakramen geplaatst. Het dak wordt bekroond door een zinken kam in kartelvorm, met spitsjes op de bovineinden. De uiteinden van de kam worden afgesloten met zinken pironnen.

De bekroning van het schilddak met een kam en pironnen.

De linker zijgevel

Deze tweelaags gevel is drie vensterassen breed en telt twee bouwlagen. De linker vensteras springt licht naar voren. Dit risaliet, op de eerste verdieping van een cordonlijst voorzien, wordt aan weerszijden beëindigd door lisenen met verdiepte velden. De gevelopeningen op de begane grond zijn met rondbogen afgesloten, de vensters op de verdieping recht. De ornamentiek van het lijstwerk is wat meer ingetogen dan in de voorgevel. De vensters in de middenas zijn blind uitgevoerd.

De linker zijgevel.

Links op de begane grond bevindt zich de ingangspartij. Een eenlaags houten portaal heeft bestaat uit stijlen met daartussen een hoge borstwering, voorzien van panelen met bossing en staande ruiten. Aan de voorzijde bevindt zich een brede opening. Het portaal wordt gedekt door een plat dak met een zware geprofileerde lijst dat aan de voorzijde oversteekt. In het portaal leidt een hardstenen trap met drie treden naar de voordeur. Behalve de bovenste dekplaat ogen alle treden vrij recent vernieuwd te zijn.

De voordeur staat verdiept binnen een geprofileerde omlijsting op hardstenen neuten. Ook de onderdorpel is van hardsteen. De dubbele deur – waarschijnlijk uit de jaren 1990 – is voorzien van 2 x 4 omlijste velden. De staande vensters zijn voorzien van traliewerk in de vorm van steengaas.

Het portaal voor de ingang.

De hardstenen trappen vóór de ingang. Alleen de dikke bovenste trede is mogelijk nog authentiek, de andere zijn waarschijnlijk in de jaren 1990 vernieuwd.

De voordeur.

Een overzicht – voor zover mogelijk – van de achtergevel van de villa uit 1873.

De achtergevel

Van de achtergevel van de villa gaat de begane grond bijna helemaal schuil achter de aanbouwen uit 1933 en 1938. Delen ervan zijn weggebroken ten behoeve van de aansluiting van de aanbouwen op de villa. De achtergevel valt in drie delen uiteen: de vijfzijdige uitbouw in het midden en de twee geveldelen aan weerszijden ervan. Tegen het linker deel staat de aanbouw uit 1933. De gevels zijn in het vlak gepleisterd. Detailleringen in het pleisterwerk beperken zich tot de hoeklisenen, een doorlopende waterlijst en de versieringen rond en boven (schijn)vensters, die identiek zijn aan die van de vensters in de linker en rechter zijgevel. De fries in de kroonlijst is vlak en onversierd.

Op de eerste verdieping van de vijfzijdige uitbouw is het middelste geveldeel voorzien van een dubbele balkondeur. De geveldelen aan weerszijden bevatten vensters en de twee buitenste geveldelen bevatten

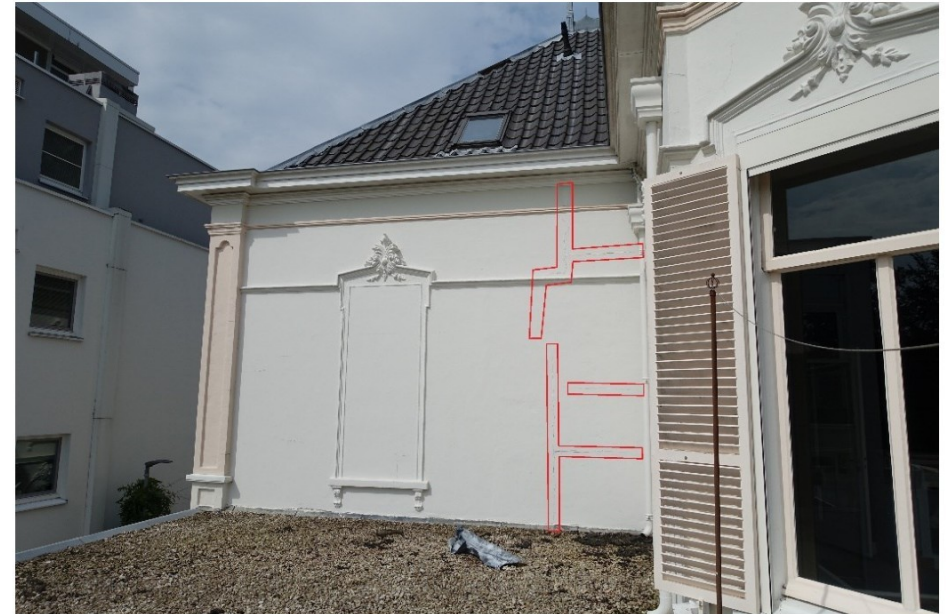

dichtgezette vensters, alle identiek omlijst. Het linker schijnvenster is waarschijnlijk sterk gerestaureerd tijdens de restauratie in de jaren 1990, nadat de aangrenzende aanbouw in 1933 met een verdieping was verlaagd.

De dubbele balkondeur is van vrij recente datum, maar herinnert in zijn vorm aan de balkondeuren in de voorgevel. Boven een smal kalf is een bovenlicht aangebracht. Binnen het kozijn is een rolluik of screen aangebracht. De twee vensters aan weerszijden bevatten schuiframen en daarvóór zijn eveneens rolluiken of screens aangebracht. Voor genoemde drie gevelopeningen zijn voorzien van houten persiënnes, die vmet metalen windhaken kunnen worden vastgezet.

Een venster en de balkondeur met persiënnes in de vijfzijdige uitbouw.

Het linker deel van de achtergevel. Rood omrand zijn scheuren in het pleisterwerk. De onderste wijzen op de vroegere aanwezigheid van een muuropening: in deze hoek stond de uitbouw uit 1933.

De achtergevel links van de uitbouw bevat enkel een schijnvenster, dat mogelijk sterk is gerestaureerd tijdens de restauratie in de jaren 1990. Rechts ervan zijn scheuren in het pleisterwerk zichtbaar op de plaats waar zich tot in de jaren 1990 een doorgang naar de in 1933 gebouwde aanbouw bevond.

Rechts van de uitbouw bevat de gevel naast elkaar een deur- en een vensteropening, beide gerealiseerd in 1933 toen boven de veranda een balkon werd geplaatst. De vrij recent vernieuwde deur met bovenlicht is afgesloten met een rolluik. Het enkelruits venster heeft een schuifraam met bovenlicht. Onder de trap bevindt zich een liggend venster dat nog uit de bouwtijd (1873) kan dateren.

De zijgevel van de vijfzijdige uitbouw en het rechter deel van de achtergevel. Hieronder is de het rechter deek beter zichtbaar.

De aanbouw in de kap, aansluitend op het balkon.

Het dak bevat centraal aan de achterzijde een brede, symmetrische uitbouw met een dubbele toegang tot het dakterras. Deze uitbouw is mogelijk in de jaren 1990 aangebracht, maar waarschijnlijk pas in de eenentwintigste eeuw.

De rechter zijgevel

De tweelaags rechter zijgevel is drie vensterassen breed en telt twee bouwlagen. Rechts hiervan bevindt zich een eenlaags aanbouw – de in de jaren 1990 verlaagde uitbreiding van Eich uit 1933.

De rechter zijgevel.

De vensters van het trappenhuis.

Van het tweelaags volume van de villa springt de rechter vensteras licht naar voren. Achter dit risaliet, dat aan weerszijden wordt beëindigd door lisenen met verdiepte velden, bevindt zich het trappenhuis. Om die reden zijn de vensters hier op grote hoogte geplaatst. Op de begane grond is op ooghoogte wel een smalle staande gevelopening aangebracht ten behoeve van een toiletraampje. Daarboven betreft het twee smalle gekoppelde rondboogvensters, elk met een driedelig raam. Op de eerste verdieping zit een liggend venster met driedelig raam en smalle geprofileerde omlijsting.

Links van het risaliet zijn op beide bouwlagen schijnvensters met een vlak gepleisterde invulling aangebracht. Die op de begane grond zijn met rondbogen afgesloten, die op de verdieping recht. De ornamentiek van het lijstwerk komt overeen met die in de linker zijgevel. Op de eerste verdieping is een klein vierkant venster met lekdorpel aangebracht, mogelijk uit de bouwtijd daterend.

De eenlaags aanbouw rechts van de villa is vlak gepleisterd. De twee liggende stalen zesruits vensters zijn in 1938 aangebracht. De in de jaren 1990 aangebrachte smalle dakrand is geprofileerd.

Het restant van de uitbreiding van Eich uit 1933. De lage ingang rechts is van later datum.

Eén van de stalen vensters van binnen.

Het sluitsysteem van Hara.

3.3.2 De aanbouw uit 1938

De gevels van de door Feenstra gerealiseerde aanbouw uit 1938 zijn opgetrokken uit vlak bepleisterd metselwerk en – net als de villa crèmewit beschilderd. De gevels hebben geen plint. In de naar het zuiden gerichte geveldelen is veel glas verwerkt. De vensters zijn – tenzij anders vermeld – voorzien van stalen ramen met driehoekige roeden en een gemetselde en bepleisterde lekdorpel eronder. De gevels worden aan de bovenzijde afgesloten door ver overstekende daklijsten met een opvallend plastische profilering. Eronder bracht Feenstra een extra lijstje aan.

De aanbouw uit 1938 sluit aan de noordzijde aan op de villa. Achtereenvolgens worden de oostelijke linker zijgevel, de zuidelijke achtergevel (met 'binnengevels') en de westelijke rechter zijgevel beschreven.

Kenmerkende ver overstekende, geprofileerde dakrand van de aanbouw uit 1938.

Een stalen vierruits venster met verdikte middenroede.

De afwerking van het pleisterwerk met een structuur, waarschijnlijk later aangebracht.

Het linker deel van de linker zijgevel.

Het rechter deel van de linker zijgevel. Onder het venster springt een ondergrondse uitbouw naar voren.

Het middendeel van de linker zijgevel.

De linker zijgevel

De vlakke gevel wordt door een halfrond uitgebouwd (voormalig) trappenhuis in drie delen verdeeld. Deze uitbouw bevat op elke bouwlaag een doorlopend zeventelig strookvenster. In het geveldeel links hiervan bevinden zich in het souterrain drie liggende vierruits vensters en op de begane grond twee van zulke vensters en (uiterst links) een staand vierruits venster. Direct rechts van de halfronde uitbouw is op elke bouwlaag een klein dichtgezet staand venster aanwezig. Op souterrainniveau bevindt zich daarnaast één liggend vierruits venster. Uiterst rechts bevindt zich op dit niveau een kleine in het talud verwerkte uitbouw met een deur haaks op de voornoemde gevel. Op de begane grond bevinden zich rechts van de halfronde uitbouw twee liggende vierruits vensters.

De achtergevel, met veel glazen openingen, valt in vijf delen uiteen: twee kopgevels (1 en 5) en drie binnengevels (2, 3 en 4).

De achtergevel met balkon

Deze gevel is U-vormig en bestaat uit vijf geveldelen: twee op het zuiden gerichte kopgevels aan de achterzijde en drie 'binnengevels', waarvan de middelste hoger is. De opbouw van die geveldelen is op elke bouwlaag vrijwel identiek. De linker kopgevel en de smallere rechter kopgevel worden op beide bouwlagen vrijwel geheel ingenomen door een doorlopende pui van kunststof met glazen vensters en schuifdeuren. De brede gevelopeningen op souterrainniveau dateren hoogstwaarschijnlijk uit de jaren 1990, die op de begane grond zijn daarna aangebracht.⁸

De pui van het verbindende middendeel. Bovenop de afwijkend vormgegeven balustrade van het dakterras.

Het middelste geveldeel, eveneens naar het zuiden gericht, bevat op souterrainniveau een gevelvullende kunststof pui met grote glasoppervlakken en in het midden een dubbele deur. Op de begane grond is de ten opzichte van de zijvleugels verhoogde gevel ook voorzien van een bijna gevelvullende driedelige kunststof pui met centraal een dubbele deur en aan weerszijden grote vensters, alle voorzien van bovenlichten. Het dakterras wordt boven de daklijst afgebakend met een houten balustrade in historiserende vormen, dat in vormgeving echter noch aansluit op de villa, noch op de functionalistische aanbouw.

De linker binnengevel bevat op souterrain- en begane grondniveau twee liggende vierruits vensters met daartussen een vrij recent aangebrachte open haard met rookkanaal. Op souterrainniveau is rechts een derde venster dichtgezet, op de begane grond bevindt zich rechts een hoger liggend achtruits venster.

De rechter binnengevel bevat is op beide bouwlagen gelijkvormig ingedeeld: links een deuropening en rechts ervan vier smalle staande tweeruits vensters. De deuropening in het souterrain is dichtgezet en van een buitenkraantje voorzien, de deuropening op de begane grond bevat nog een oorspronkelijke stalen deur met negenruits venster, waarin in de hoek rechtsonder het slot is verwerkt.

⁸ De redengevende omschrijving van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed uit 2000 benoemt 'een moderne schuifpui' in het souterrain, op de begane grond bevindt zich dan nog 'een rechthoekig venster en een stalen meerruits balkondeur'.

De linker binnengevel van de begane grond.

De rechter binnengevel van de begane grond.

De linker binnengevel van het souterrain.

De rechter binnengevel van het souterrain.

De kopgevels van de begane grond komen uit op brede balkons, die waarschijnlijk tijdens of na de restauratie in de jaren 1990 maar zeker vóór 2007 zodanig zijn uitgebreid dat ze met elkaar zijn verbonden en ook doorlopen over de gehele ruimte tussen de binnengevels. De balkons met hardhouten vloerdelen rusten op l-vormige stalen liggers die in de gevels zijn opgelegd en aan de uiteinden op 2 x 2 stalen stijlen steunen. De liggers dragen houten balken waarop de vloerdelen liggen.

Het balkon wordt afgesloten door een ijzeren hek met stijlen en regels. Het bestaat uit oorspronkelijke delen uit 1938, maar is met de vergroting van het balkon deels herplaatst. De stalen trap aan de rechter zijde is niet oorspronkelijk en waarschijnlijk ook na 1990 toegevoegd. Dat geldt ook voor het houten tuinhuis dat opzij geplaatst is.

Het balkonhek is nog origineel, maar op zijn minst gedeeltelijk verplaatst.

Het balkon van onderaf gezien.

De rechter zijgevel

De rechter zijgevel wordt net als de linker zijgevel ongeveer in het midden onderbroken door een half rond uitgebouwd trappenhuis met op elke bouwlaag een doorlopend zeventelig strookvenster. Toch vormen linker en rechter zijgevel niet elkaars gespiegelde. In het geveldeel links van de uitbouw bevindt zich op souterrainniveau uiterst links een in de periode 1990-2007 gerealiseerde in het talud verwerkte uitbouw met garagedeur haaks op de gevel. Rechts hiervan is een liggend vierruits venster geplaatst. Op de begane grond bevindt zich links een stalen deur met negenruits venster, waarin in de hoek rechtsonder het slot is verwerkt. In het geveldeel rechts van de halfronde uitbouw bevinden zich in het souterrain twee liggende vierruits vensters en op de begane grond één soortgelijk venster. Een kleiner rechthoekig venster op de begane grond is dichtgezet.

Het linker deel van de rechter zijgevel, met de modern vormgegeven stalen deur uit 1938. Achter de scheidingswand rechts ligt de tuin enkele meters lager.

Het midden van de rechter zijgevel. Links de garagedeur met daarboven de scheidingswand, rechts de halfronde uitbouw.

Het rechter deel van de rechter zijgevel.

3.4 CONSTRUCTIES

Het hele gebouw is op staal gefundeerd. Alleen nabij de aansluiting van de uitbouw van Feenstra uit 1938 en de oudere villa zijn funderingspalen geslagen, zo is uit de bouwtekening af te leiden. De villa uit 1873 heeft dikke gemetselde muren op het niveau van het souterrain. De muren zijn in kruisverband opgetrokken uit handvormstenenvormbaksteen in Waalformaat (21 x 10,5 x 5,5 cm). Daar overheen is een pleisterlaag aangebracht. Bijzonder is dat de meeste buitenmuren, zo niet alle, een spouw bevatten. Tussen de steens dikke buitenmuur en de halfsteens binnenmuur bevindt zich een spouw van enkele centimeters. Binnenmuren zijn steens dik gebouwd in kruisverband.

Blik door een opening in de binnenmuur op de spouw en de buitenmuur, in een vertrek op de eerste verdieping van de villa.

Zowel in de villa uit 1873 als in de latere aanbouwen zijn de buitenmuren dragend. De kelder van de villa wordt overkluisd door bepleisterde troggewelven, waarschijnlijk rustend op stalen balken. Boven de begane grond en de eerste verdieping van de villa en de aanbouw van Eich rustten oorspronkelijk houten balklagen op de dragende muren. Zij zijn waarschijnlijk nog grotendeels aanwezig, al is niet uit te sluiten dat balklagen bij verbouwingen na 1990 hier en daar zijn vervangen door stalen balken. Dat kan bijvoorbeeld het geval zijn in de noordwestelijke hoek, waar op de eerste verdieping een betonvloer is gestort.

Troggewelven in de kelder van de villa. In diverse vertrekken zijn de gewelven later uit het zicht verdwenen door het aanbrengen van verlaagde plafonds.

De dikke betonvloer op de eerste verdieping van de villa.

De kapconstructie van de villa is in de jaren 1990 geheel nieuw herbouwd op een semi-traditionele wijze, niet gelijkend op de oorspronkelijke kap met (gebogen) schenkelspanten. De gordingenkap is opgebouwd uit twee A-spanten met kreupele stijlen en nokstijl, waarop een nokbalk rust. De verbindingen zijn met bouten en muren gerealiseerd.

De in de jaren 1990 herbouwde kap van de villa, naar het oosten gezien.

Het souterrain in de westelijke vleugel van de aanbouw. Een ronde stalen stijl draagt een balk waarop de vloer rust.

De steekkap van de topgevel.

Een verdieping hoger is de balklaag met stalen liggers zichtbaar.

De functionalistische aanbouw van 1938 is eveneens nog op vrij traditionele wijze gebouwd: de buitenmuren zijn dragend. Er is een lage kruipruimte onder (ten minste delen van) het bouwvolume. De houten vloerdelen en het dak rusten op stalen liggers met I-profiel en naaldhouten balklagen. Na het verwijderen van binnenmuren werd in het souterrain van de bredere westvleugel enkele ronde stalen stijlen geplaatst ter ondersteuning van (stalen?) balken, waarop de houten balklaag ligt.

3.5 INTERIEUR

Alle vertrekken zijn tijdens het onderzoek bekeken. Ze worden aangeduid conform de nummering die op de plattegronden is aangegeven en ook in deze volgorde worden beschreven. De benamingen van de vertrekken is overgenomen van die op de meest recente bouwtekening. De positionering van vertrekken, wanden en andere elementen in het interieur zal waar nodig worden aangeduid aan de hand van de windrichtingen, waarbij de voorgevel als noord wordt aangehouden. Noemenswaardige afwerkingen en elementen worden in de betreffende vertrekken beschreven.

3.5.1 Hoofdopzet en indeling

De hoofdindeling van de in 1873 gebouwde villa is nog intact en zoals in paragraaf 2.2.1 is beschreven. In het souterrain, op de begane grond en eerste verdieping bevinden praktisch alle vertrekken zich rondom een gang die in de breedte aan de achterzijde van de villa loopt. Aan de rechter- of westzijde komt de gang uit op het trappenhuis, dat voor de verticale verbinding tussen souterrain en zolder zorgt. Voor de ontsluiting van de aanbouwen uit 1933 en 1938 op souterrain- en begane grondniveau zorgen twee gangen die haaks staan en aansluiten op de uiteinden van de gang in de villa. Door samenvoeging van vertrekken in een deel van de aanbouw is

deze structuur niet meer geheel aanwezig. Van de twee oorspronkelijke trappenhuisen in de zijvleugels van de aanbouw is er één bewaard. Beide vleugels zijn via het terras (souterrainniveau) en het balkon (begane grond) met elkaar verbonden. Een trap op het balkon leidt naar de achtertuin.

Door verbouwingen heeft het pand niet meer zo veel originele interieurelementen. De bijzondere elementen worden per vertrek benoemd, vertrekken die geen waardevolle elementen bevatten worden slechts summier aangestipt.

3.5.2 Souterrain

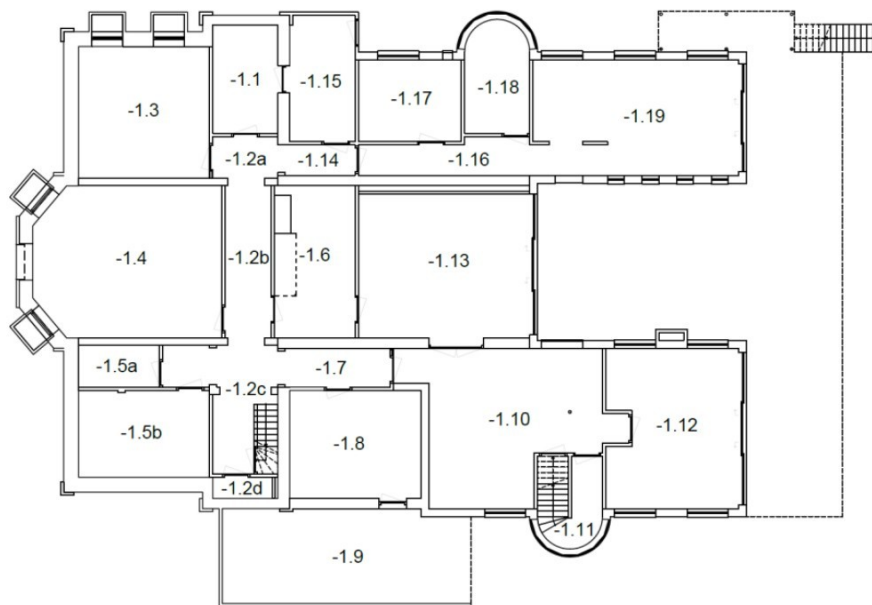
Van de vier bouwlagen is het souterrain het meest omvangrijk. Vrijwel alle vertrekken liggen direct rondom de U-vormige gangenstructuur. De wanden zijn witgepleisterd tenzij anders is aangegeven. Deuren zijn in het villagedeelte van hardstenen dorpels voorzien.

Vertrek -1.1 (berging)

Deze berging heeft een verhoogde betegelde vloer met plint. De toegangsdeur vanuit vertrek 1.2, met vijf ontluchtingsopeningen bovenin, is mogelijk nog origineel. In dit vertrek is het troggewelf in het zicht.

Vertrek -1.2 (hal)

De hal valt in vier delen uiteen: een brede gang en twee kleine halletjes – van elkaar gescheiden door een wat versmalde opening zonder deur – waarvan het westelijke de toegang tot de trap bevat. Naast de trap bevindt zich een wc (vertrek -1.2d). Behalve dat laatste vertrek is het geheel belegd met grote bruine vierkante hardstenen vloerplaten. De plinten zijn gecementeerd. De wc heeft een vloer- en wandbetegeling van vrij recente mozaïeksteentjes of -strips. Het troggewelf is in -1.2a, b en c in het zicht. De trap heeft onderaan een bewerkte houten trappaal en gietijzeren spijlen.

Plattegrond van het souterrain. Links is het noorden.

Vertrek -1.1, gezien richting de hal (-1.2). In de deur zitten ontluchtingsopeningen.

De vloer van vertrek -1.2.

De kelderkoekoeken in de oostgevel van vertrek -1.3.

De houten vloer van vertrek -1.3.

Vertrek -1.3 (berging)

De vloer van deze berging (oorspronkelijk de mangelkamer) bestaat uit oorspronkelijke houten delen, de noordwesthoek is gecementeerd, mogelijk heeft hier een kast gestaan. In de oostelijke wand bevinden zich twee grote brede kelderlichten met elk oorspronkelijke tweeruits draairamen. De linker vensteropening is mogelijk later wat vergroot aan de onderzijde.

Vertrek -1.4 (wijnkelder)

Dit vijfzijdige vertrek bevat twee vensteropeningen waar kelderkoekoeken in zijn geplaatst. Het pleisterwerk is donker beschilderd. De kozijnen en ramen zijn mogelijk nog origineel, dat geldt ook voor het deurkozijn en de deur. Voor het overige bevat dit vertrek geen waardevolle elementen.

De wijnkelder (vertrek -1.4), met achteraan twee vensteropeningen met dichtgezette kelderkoekoeken.

Vertrekken -1.5a en b (bergingen)

De bergruimten hebben gecementeerde vloeren. In de vloer van -1.5b tekenen zich sporen af van een verdwenen tussenwand. In vertrek -1.5a staat een zware stalen kluis op poten van Martens in Doetinchem, waarschijnlijk uit circa 1960.

Vertrek -1.6 (technische ruimte)

In deze ruimte, toegankelijk via een (nieuwere) deur in een oud kozijn, heeft het middendeel een verlaagde gecementeerde vloer. Eén van de hogere delen is gedekt met dezelfde bruine vierkante natuurstenen tegels als in de hal. Tegen de noordzijde bevindt zich een schouw met rookvang die van een geprofileerde lijst is voorzien en steunt op een gecanneleerd gietijzeren zuiltje op de linker hoek. Aan de rechterzijde sluit een houten lijst de zijmuur van de schouw af. In de schouw is een rookkanaal geplaatst.

Vertrekken -1.7 tot en met -1.9 (gang, wasruimte en garage)

De vertrekken -1.7 en -1.8 werden als één vertrek gebouwd in 1933 en later gescheiden. De vloer van vertrek -1.7 bevat smalle houten delen en is deels gecementeerd terwijl de vloer van vertrek -1.8 is betegeld. Opvallend is dat op de doorgang van vertrek -1.2 naar -1.7 de hardstenen neuten van de deuropening nog aanwezig zijn, maar het kozijn is verdwenen. Geen van beide ruimten bevat waardevolle interieurelementen. Dat geldt ook voor de garage, die pas van na de renovatie uit de jaren 1990 dateert.

De vloer van vertrek -1.5b, gezien in noordwestelijke richting. De verdwenen tussenmuur scheidde in 1873 de brandstofbergplaats (links) van de knechtskamer, die ook vertrek -1.5a omvatte.

De doorgang van vertrek -1.2 naar vertrek -1.7, met de hardstenen dorpel en neuten.

De schouw in vertrek -1.6.

Vertrekken -1.10, -1.11 en -1.12 (bar, hal met trappenhuis en fitnessruimte)

Deze en navolgende vertrekken maken uit van de uitbreiding van Feenstra uit 1938. De drie vertrekken in de westelijke vleugel van deze aanbouw zijn voorzien van houten vloeren bestaande uit smalle delen, net als die in vertrek -1.7 niet bedoeld om in het zicht te liggen. De deur en het kozijn van de trapkast bij de 'hal' is mogelijk nog origineel. De vensterbanken onder het half rond doorlopende strokenvenster in het trappenhuis aangrenzend aan de 'hal' zijn afgewerkt met natuursteen.

Vertrek -1.13 (industriële keuken)

Deze ruimte bevat geen bijzondere elementen of afwerkingen. De vloer is met een harde laag afgewerkt en de muren zijn zwart.

De natuurstenen vensterbanken in het trappenhuis (vertrek -1.11).

De restanten van de industriële keuken in vertrek -1.13. Rechts de moderne pui.

Vertrekken -1.14 en -1.15 (gang en hal)

De oostelijke zijvleugel van de aanbouw uit 1938 liggen aan een smalle gang die uitkomt op eerder beschreven hal (vertrek -1.2). Op de overgang van vertrek -1.2 naar -1.14 bevindt zich een hardstenen dorpel met dito neuten waarboven een deurkozijn ontbreekt, net zoals in de overgang van vertrek -1.2 naar -1.7. De vloer van de gang bestaat uit smalle houten delen en is niet bedoeld om in het zicht te liggen. De gang bevat geen noemenswaardige afwerkingen. Dat geldt ook de hal ernaast, die met een vloer van kleine zwarte tegels is belegd. Deze hal biedt toegang tot vertrek -1.1 en heeft een moderne deur die naar de achtertuin leidt.

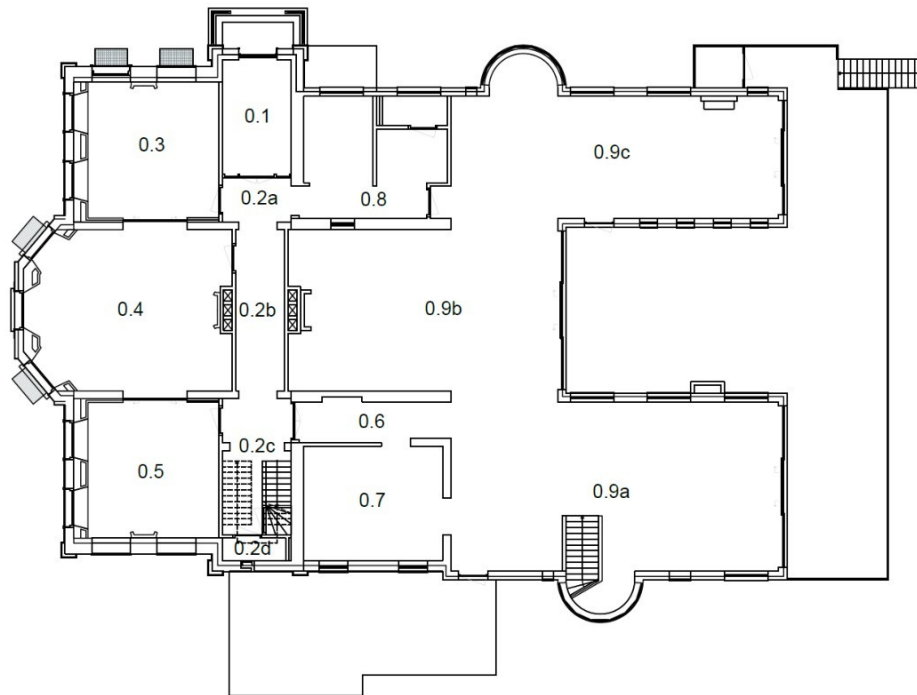
Vertrek -1.15 naar het oosten gezien. Links de deur naar vertrek -1.1, rechts achteraan de opening naar de achtertuin.

Vertrekken -1.16 tot en met -1.19 (gang, slaapkamer, badkamer en woonkamer met keuken)

De gang (-1.14) wordt achter een recente deur voortgezet in vertrek -1.16, die aan het eind zonder onderbreking overgaat in vertrek -1.19. Aan de gang grenzen een slaapkamer zonder noemenswaardige afwerking en een badkamer op de plaats waar voorheen een trappenhuis was, vergelijkbaar met vertrek -1.11. De met mozaïekstrips betegelde badkamer bevat, op de stalen ramen van het strokenvenster en de natuurstenen vensterbank eronder na, geen waardevolle elementen. Vertrek -1.19 heeft geen waardevolle elementen.

3.5.3 Begane grond

Net als het souterrain bevat deze bouwlaag nog een deel van de U-vormige structuur. In de aanbouw zijn bijna alle vertrekken samengevoegd tot één doorlopende, Y-vormige ruimte. De wanden zijn gepleisterd tenzij anders is aangegeven. Deuren in het gedeelte uit 1873 (vertrekken 0.1 t/m 0.5) zijn oorspronkelijk.

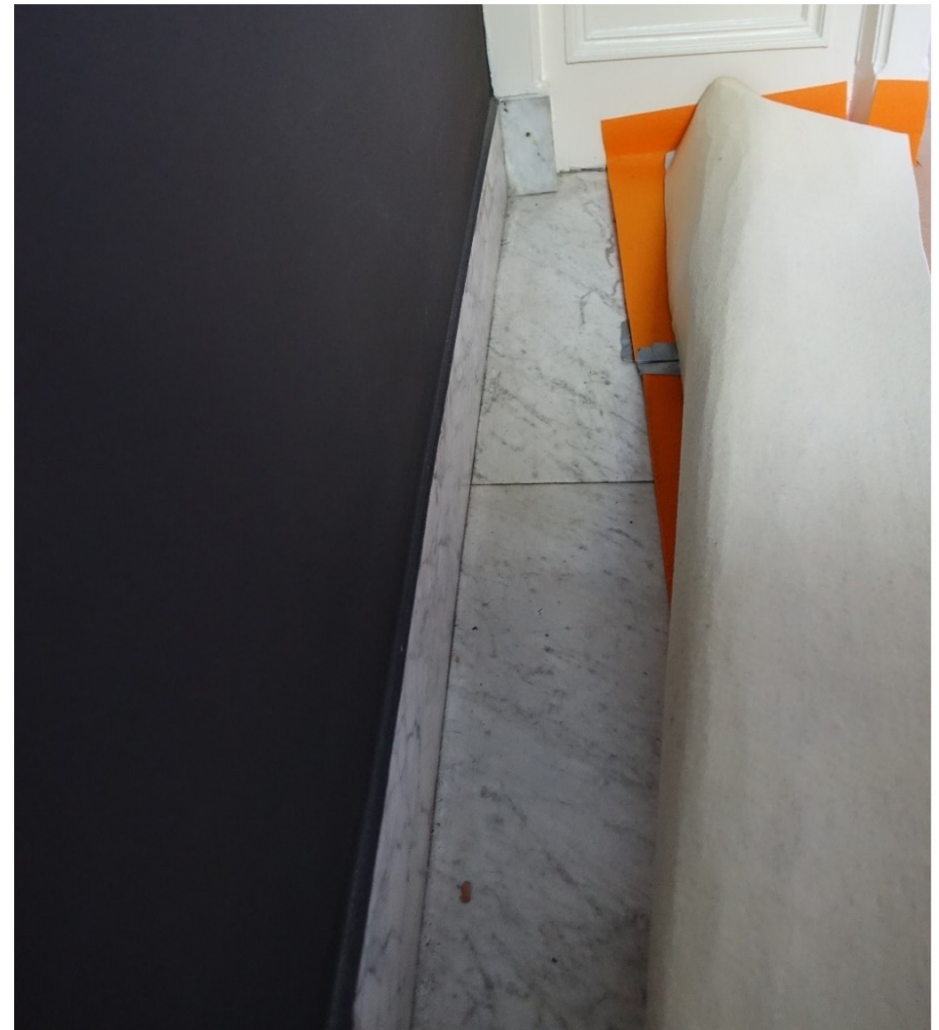

Plattegrond van de begane grond.

Vertrek 0.1 (entree)

De entree is belegd met vierkante tegels van lichtgrijs geaderd marmer, hetzelfde materiaal als waaruit de lage plint en de neuten zijn gemaakt. De doorgang naar de hal wordt gemarkeerd door een driedelig tochtportaal,

bestaande uit een deur – op moment van onderzoek tegen een muur geplaatst – en twee zijlichten (alle met onderin liggende panelen met lijstwerk en bossingen), met erboven rondbogen. Het vlakke stucplafond is voorzien van een recent opgeplakt middenornament.

Een deel van de marmeren vloer en plint van de entree.

Het tochtportaal, gezien in de richting van de hal.

De deur van het tochtportaal.

Vertrek 0.2 (hal met trap)

De hal valt in vier delen uiteen. Vanaf de entree gezien zijn dat achtereenvolgens een kleine hal (0.2a), een gang (0.2b), een hal met trappenhuis (0.2c) en een toilet (0.2d). Het toilet bevat als enige belangrijk element een geprofileerde deuromlijsting en deur in oorspronkelijke vormen. De overige gedeelten van de hal delen enkele kenmerken: ze zijn belegd met een marmeren vloer zoals in de entree, ze zijn voorzien van marmeren plinten, zwart beschildeerde gepleisterde wanden en vlakke stucplafonds die uit 1873 dateren. Net onder de plafonds bevinden zich – waarschijnlijk originele – geprofileerde kooflijstjes. De doorgangen van de halletjes aan de uiteinden naar de gang ertussen worden door rondbogen met geprofileerde lijst en aanzetstukken gemarkeerd.

In de kleine hal bevindt zich aan de zuidzijde een liggend bovenlicht in de buitenmuur. In de noordelijke zijmuur van de gang is één van de twee oorspronkelijke deuropeningen aanwezig, in de zuidelijke zijmuur bevinden zich twee licht verdiepte geveldelen op de plaatsen waar voorheen deuropeningen zaten. De marmeren neuten zijn behouden.

In het trappenhuis bevindt zich een omlopende trap met bordes halverwege en een smal schalmgat. De houten trap heeft geprofileerde treden (waarvan de onderste met een sierlijke ronding), een doorlopende handleuning op gietijzeren spijlen en handleidingen tegen de wanden, alle origineel. Het licht naar buiten draaiende gedraaide klauwstuk onderaan is van rijk houtsnijwerk met plantenmotieven. De onderzijde van de trap is gestuct en van een eenvoudige geprofileerde lijst voorzien. Onder de trap leidt een deur naar de keldertrap.

Een deur met omlijsting in de kleine hal (vertrek 0.2a).

De hal, met op de achtergrond het trappenhuis. Bovenaan een rondboog met omlijsting.

Eén van de dichtgezette deuropeningen in de zuidelijke zijmuur van de gang.

De trap, gezien in westelijke richting. De onderste trede buigt naar buiten af.

De klauw, het uiteinde van de handleuning en een ijzeren spijl.

De deuren naar de keldertrap en naar het toilet.

Vertrekken 0.3 tot en met 0.5: overeenkomstige kenmerken

De drie vertrekken aan de noordzijde zijn representatieve vertrekken en bevatten nog diverse oorspronkelijke elementen. De vertrekken vertonen diverse overeenkomstige eigenschappen. Ze zijn belegd met houten vloerdelen die niet in het zicht behoorden te liggen. De binnenmuren zijn gestuct en beschilderd, de buitenmuren zijn van voorzetwanden voorzien. Alle wanden hebben vlakke houten plinten. De drie vertrekken worden van elkaar gescheiden door hoge dubbele gepaneleerde schuifdeuren op rails die in de muur gelaten kunnen worden. De deuren zijn nog oorspronkelijk, hun omlijsting is deels vernieuwd en de handgrepen zijn van vrij recente datum.

De recht omlijste vensters in vertrekken 0.3 en 0.5 bevatten de originele houten schuiframen die echter niet meer als zodanig functioneren: ze zijn vastgezet en de raamkoorden ontbreken. De vensters zijn in de neggen voorzien van betimmering en bevatten (deels licht kromgetrokken en vastgeklemd) binnenluiken of vouwblinden: elk venster bevat twee tweedelige binnenluiken. De panelen kennen een verticale driedeling met verdiepte panelen. Met een metalen sluitboom zijn de binnenluiken vast te zetten. De gepaneleerde betimmering keert terug boven en onder de vensters. Voor elk venster bevindt zich een in- en uitzwenkende vensterbank, rustend op twee rijk gesneden consoles met bladmotief. De venster- en deuropeningen in vertrek 0.4 wijken af en worden verderop beschreven.

De plafonds zijn van vrij recente datum en zijn vermoedelijk niet van stucwerk maar van boardmateriaal, waarop een middenornament en aan de randen smalle profiellijsten zijn geplakt.

De houten vloerdelen in vertrek 0.4.

Het plafond van vertrek 0.5 is van vrij recente datum, getuige de smalle lijst en het opgeplakte middenornament.

Een vensteropening in vertrek 0.3 met gepaneleerde betimmering, binnenluiken, geprofileerde omlijsting en vensterbanken op consoles.

De schuifdeuren aan weerszijden van vertrek 0.4.

Een schuifdeur in gesloten toestand.

Vertrek 0.3 (kantoor)

Het rechthoekige vertrek in de noordoosthoek van het pand telt aan de noordzijde twee vensters met binnenluiken en vensterbanken. Centraal in de oostzijde bevindt zich een oorspronkelijke schoorsteenmantel van zwart marmer of Belgisch hardsteen in laat negentiende-eeuwse vormen. Links van de schoorsteen bevindt zich een venster dat smaller is dan de twee voornoemde, maar dezelfde opzet kent. Rechts van de schoorsteen is een ondiepe ingebouwde kast met geprofileerde lijst aangebracht. Hij is al op de bouwtekening van 1873 ingetekend.

De westzijde van vertrek 0.3.

De noordzijde van vertrek 0.3.

De oostzijde van vertrek 0.3.

Eén van de vensterbanken met consoles in vertrek 0.3.

De schoorsteenmantel.

Vertrek 0.4 (kantoor)

Het middelste vertrek met de driezijdige uitbouw heeft in de zuidwand nog één van de twee oorspronkelijke toegangsdeuren. Die bevindt zich links van de schouw met een schoorsteenmantel met vormen uit circa 1900, die echter naar alle waarschijnlijkheid vrij recent is geplaatst. Daarop wijzen de moderne asla, binnenbekleding met lichte, vrij nieuwe bakstenen en het van licht materiaal gebouwde rookkanaal met sierlijstje. De oost- en westwand bevatten schuifdeuren. De driezijdige uitbouw aan de noordzijde bevat in alle zijden een dubbele deur. Ook deze gevelopeningen zijn voorzien van binnenluiken. Rondom de centrale deuropening zijn deze over de gehele hoogte – vanaf vloerniveau – open te draaien. Bij de deuren aan weerszijden is het onderste paneel onderdeel van de vaste betimmering. De binnenluiken sluiten alleen boven het niveau van de borstweringen van de deuren. Deze binnenluiken zijn met schroeven vastgezet.

De zuidzijde van vertrek 0.4.

De schouw in vertrek 0.4.

De westzijde van vertrek 0.4.

Een vastgezet binnenluik in vertrek 0.4.

De driezijdige uitbouw van vertrek 0.4. Alleen de binnenluiken rond de middelste dubbele deur lopen door tot vloerniveau.

Vertrek 0.5 (kantoor)

Het rechthoekige vertrek in de noordwesthoek van het pand telt aan de noordzijde twee vensters met binnenluiken en vensterbanken. Centraal in de westzijde bevindt zich een schoorsteenmantel vrijwel identiek aan die in vertrek 0.3. Deze is later aan de onderzijde van een asla voorzien, waarvoor ook de plint van de mantel wat is gewijzigd. Aan weerszijden van de schoorsteen is een ondiepe ingebouwde kast met geprofileerde lijst aangebracht. Beide zijn op de bouwtekening van 1873 ingetekend.

De westzijde van vertrek 0.5.

De zuidzijde van vertrek 0.5.

De noordzijde van vertrek 0.5.

De schouw in vertrek 0.5.

Vertrek 0.6 (hal)

Een dubbele deur met bovenlicht in een oud kozijn geeft toegang tot een korte hal. De doorgangen naar de aangrenzende vertrekken hebben geen deuren. Het andere, zuidelijke uiteinde van de hal wordt afgebakend door een rondboog met daarboven een bovenlicht in de buitenmuur. De vloer is met recente beplating afgedekt. In de oostelijke muur bevindt zich een na 1938 dichtgezette deuropening.

Vertrek 0.6, gezien vanuit vertrek 0.2. Links achter de linker deur is in de zijmuur een opening te zien. Die leidde oorspronkelijk naar de tuinkamer.

Vertrek 0.7 (keuken)

De keuken in de uit 1933 daterende aanbouw heeft een vloer van smalle houten delen. Alleen het eerder (in paragraaf 3.3.1) genoemde sluitingsmechanisme van het rechter stalen venster is noemenswaardig als element.

Vertrek 0.8 (wachtruimte, garderobe en toilet)

Aan de andere zijde van het pand liggen drie vertrekken die hier bij elkaar genomen zijn: een korte hal die aansluit op de centrale as (vertrek 0.2). Daarop aansluitend een wachtruimte en een garderobe. Naast die garderobe is een toilet. De vloeren, met uitzondering van die van het toilet, zijn met recente beplating afgedekt. Het toilet is met mozaïekstrips afgewerkt.

Een opvallend element, waarvan de herkomst en betekenis helaas niet duidelijk zijn, is een glas-in-loodraam in een rondboognis die zich bevindt in de westelijke muur van de hal. Deze nis is na 1938 aangebracht op de plaats van een vroegere doorgang. Het raam bestaat uit een ruitvormig patroon van gebrandschilderde gekleurde glazen (vooral in gele, oranje en rode tinten) met in het midden een ovale ruit waarop het zijaanzicht van een dame met verfijnde haardracht is afgebeeld. Hieromheen zijn sierlijke bloemmotieven aangebracht. Het werk is niet gesigneerd, dateert waarschijnlijk uit de periode 1935-1955 en is waarschijnlijk van elders overgeplaatst.

Het glas-in-loodraam in vertrek 0.8.

Detail van het glas-in-loodraam.

Vertrek 0.9 (werkkamer)

De werkkamer is een groot vertrek dat bijna de gehele aanbouw in beslag neemt. Alle tussenmuren die hier in 1938 zaten zijn verwijderd. De vloeren zijn belegd met recente beplating. Alleen het middendeel is voorzien van een – vrij recent – stucplafond met lijst, in de zijvleugels is momenteel zich op de balklaag van staal en naaldhout.

In het middendeel (0.9b) bevindt zich een grote schouw met natuurstenen schoorsteenmantel die na de restauratie in de jaren 1990 moet zijn toegevoegd. Hetzelfde geldt voor de kleinere schoorsteenmantel in de oostelijke zijvleugel.

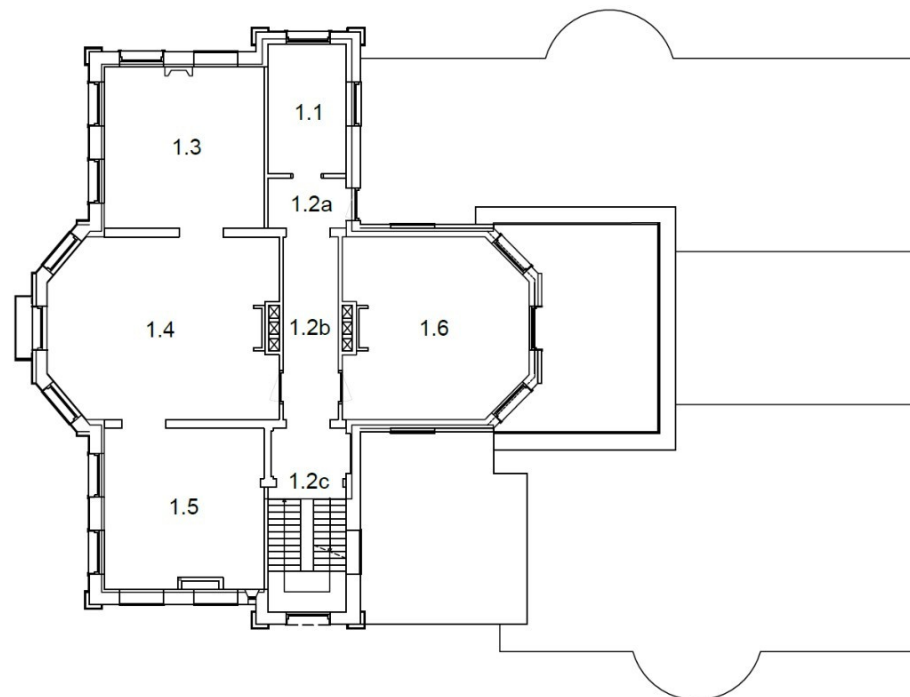
Het middendeel van vertrek 0.9, gezien naar het noorden. In het midden de schouw met schoorsteenmantel.

De schoorsteenmantel in de oostelijke zijleugel van vertrek 0.9.

3.5.4 Eerste verdieping

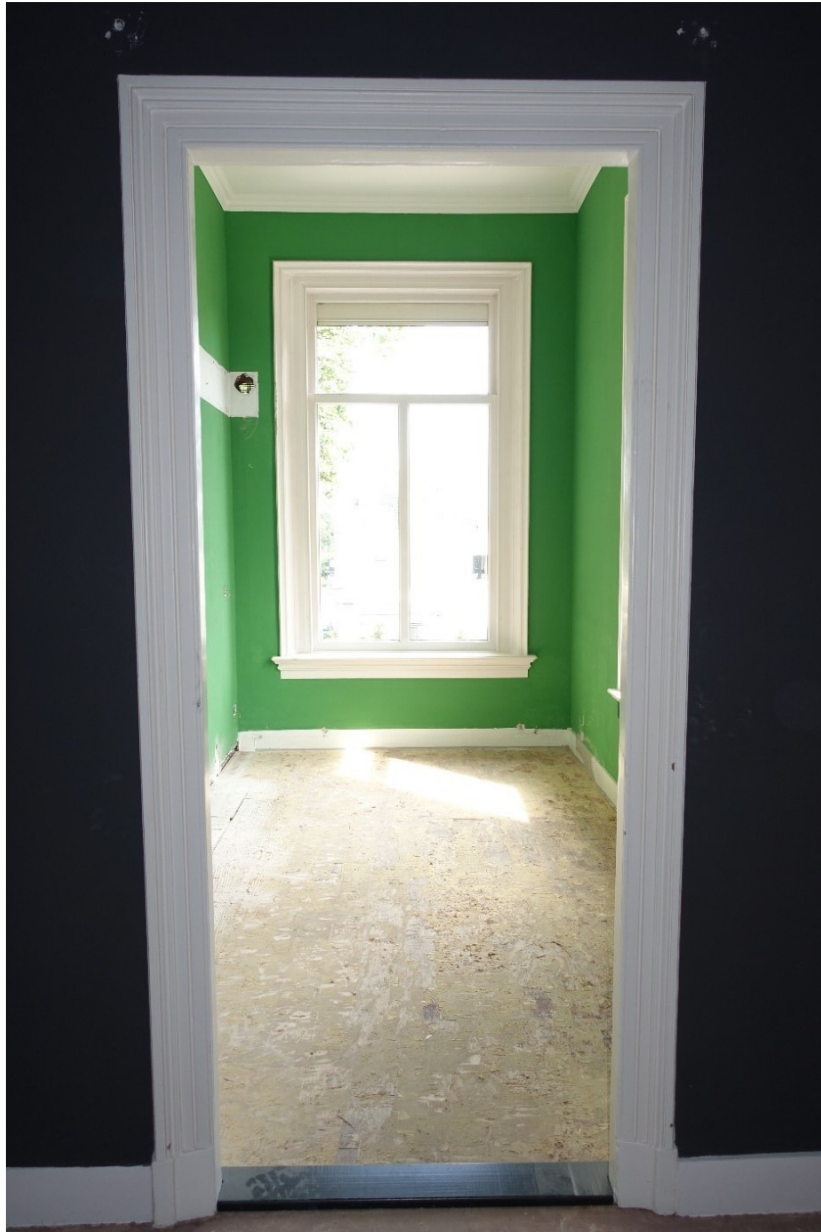
De eerste verdieping heeft sinds de restauratie van de jaren 1990, waarbij de eerste verdieping van de aanbouw van Eich uit 1933 werd verwijderd, weer zijn oorspronkelijke omvang. Alle vertrekken op deze bouwlaag liggen zijn rondom de gang gesitueerd. De vertrekken 1.3 en 1.5 zijn echter niet direct vanaf de gang toegankelijk, maar via het tussenliggende vertrek 1.4. De vloeren bestaan uit vrij recent aangebrachte dikke houten platen, de wanden zijn gepleisterd en hebben vlakke houten plinten, vensters zijn voorzien van de oorspronkelijke rechte geprofileerde omlijstingen en vensterbanken, dit alles tenzij anders is aangegeven. Oorspronkelijke stucplafonds zijn niet behouden, waarschijnlijk zijn de huidige plafonds van plaatmateriaal met hier en daar een opgeplakt middenornament. Deurlijsten zijn geprofileerd, de deuren zijn deels origineel.

Plattegrond van de eerste verdieping.

Vertrek 1.1 (keuken)

Dit smalle vertrek in de oostgevel een venster met oorspronkelijke geprofileerde omlijsting en vensterbank. Het schuifraam is nog intact, met katrollen en raamkoorden. Het kleinere venster in de zuidgevel bevat een kunststof draairaam met bovenlicht. De omlijsting en vensterbank zijn soberder uitgevoerd en dateren uit 1933. Het vertrek bevat verder geen bijzondere elementen.

Vertrek 1.1 vanuit de hal.

Detail van het schuifraam met betimmering. Aan de buitenzijde is een roluijk aangebracht.

Het venster aan de zuidzijde van vertrek 1.1.

Vertrek 1.2 (hal)

De hal bestaat uit drie delen. Vanaf vertrek 1.1 gezien zijn dat achtereenvolgens een kleine hal (1.2a), een gang (1.2b) en een hal met trappenhuis (1.2c). De doorgangen van de gang naar de halletjes aan de uiteinden worden door onversierde rondbogen gemarkeerd.

In de kleine hal bevindt zich aan de zuidzijde een deur met bovenlicht – beide van geringe ouderdom – binnen een oorspronkelijke, uit 1933 aangebrachte omlijsting. In de gang zijn de toegangen tot de vertrekken 1.4 en 1.6 tegenover elkaar gesitueerd. Deze hebben originele deuren en deurlijsten.

In het trappenhuis vallen aan de noord- en zuidzijde verdiepte gevelvelden op: hier bevonden zich doorgangen naar respectievelijk vertrek 1.5 en de afgebroken bovenverdieping van de aanbouw uit 1933. De houten trap maakt ook op deze verdieping en bij het borden een sierlijke ronde draai.

De dichtgezette doorgang naar vertrek 1.5...

... en de dichtgezette doorgang naar de deels afgebroken aanbouw uit 1933.

Een doorkijk vanaf de trap op de achtereenvolgende ruimten van de hoofdas, van elkaar gescheiden door vernauwingen met rondbogen.

Vertrek 1.3 (garderobe)

Het vertrek op de noordoostzijde is bereikbaar via een doorgang – zonder deur en omlijsting – naar vertrek 1.4. Het bevat in de noordelijke gevel twee vensters. Tegen de oostgevel is centraal een eenvoudige gemetselde en gepleisterde schoorsteenmantel geplaatst, vermoedelijk naoorlogs van vorm. Links ervan bevindt zich een venster. Voor het overige bevat het vertrek geen vermeldenswaardige elementen.

De noordzijde van vertrek 1.3.

De oostzijde van vertrek 1.3.

Vertrek 1.4 (woonkamer)

In de zuidwand van het middelste vertrek met de driezijdige uitbouw bevindt de toegang zich nog op de oorspronkelijke plaats. Links ervan staat een centraal geplaatste schouw met een witmarmeren schoorsteenmantel in negentiende-eeuwse vormen. Zeer waarschijnlijk is deze vrij recent geplaatst, wat is af te leiden uit de moderne asla en het van licht materiaal gebouwde rookkanaal. In de linker zijkant van het kanaal zit een moderne rookklep. De oost- en westwand zijn onversierd en bevatten doorgangen naar de flankerende vertrekken. De driezijdige uitbouw bevat in het midden een deuropening (leidend naar het kleine balkon) met een rechte geprofileerde omlijsting en betimmering in de neggen. De vensters aan weerszijden ervan zijn vormgegeven zoals eerder is beschreven, de schuiframen zijn vastgezet.

De zuidzijde van vertrek 1.4.

De westzijde van vertrek 1.4. Rechts van het midden de doorgang naar vertrek 1.5.

De noordzijde van vertrek 1.4.

De schoorsteenmantel met gecanneleerde pilasters in vertrek 1.4.

De oostzijde van vertrek 1.4 met de doorgang naar vertrek 1.3.

Een detail: een kleine katrol midden boven het linker venster.

Vertrek 1.5 (badkamer)

Deze kamer was oorspronkelijk en tot voor kort door een tussenmuur verdeeld in een groter vertrek aan de straatzijde en een smal vertrek aan de zijde van het trappenhuis. Bouwsporen hiervan waren ten tijde van het onderzoek zichtbaar. Het vertrek heeft een verhoogde vloer van beton, een plint ontbreekt. De gepleisterde wanden zijn deels ontleisterd, waardoor het oorspronkelijke bakstenen binnenmuurwerk zichtbaar is.

In de zuidelijke gevel tekent zich links duidelijk de vroegere doorgang (met rondboog) naar het trappenhuis af als een nis. De westelijke gevel bevat links van het midden een rookkanaal, de schouw is echter niet meer aanwezig. Links van het rookkanaal is in de gevel een klein, zich naar buiten toe versmallend getoogd venster met draairaam geplaatst: een wc-raampje uit de bouwtijd. In de noordgevel zijn twee vensters aangebracht, van gelijke vorm als die in vertrek 1.3.

De zuidzijde van vertrek 1.5. Links onder de rondboog was oorspronkelijk de doorgang naar het trappenhuis (vertrek 1.2c).

De oostzijde van vertrek 1.5 met de doorgang naar vertrek 1.4.

De westzijde van vertrek 1.5.

De noordzijde van vertrek 1.5.

Het wc-raampje in vertrek 1.5.

Vertrek 1.6 (slaapkamer)

De vijfzijdige kamer aan de achterzijde van het huis was oorspronkelijk de 'balconkamer'. De zijmuren zijn blind. Of ze altijd blind zijn geweest is onduidelijk: de bouwtekening uit 1873 toont in elke zijde een venster, de bouwtekening uit 1933 toont de bestaande toestand zonder vensters.

Tegen de noordelijke muur staat centraal een rookkanaal met een forse schoorsteenmantel met witmarmeren bekleding en geelbruine velden en lijstwerk. Hij heeft vroeg negentiende-eeuwse vormen (een rozet, omgezette hoeken in de omlijsting), maar vermoedelijk is ook deze schoorsteenmantel later ingebracht, wat is af te leiden uit de moderne asla en het van licht materiaal gebouwde rookkanaal. In de rechter zijkant van het kanaal zit een moderne rookklep.

De noordzijde van vertrek 1.6.

De zuidzijde van vertrek 1.6.

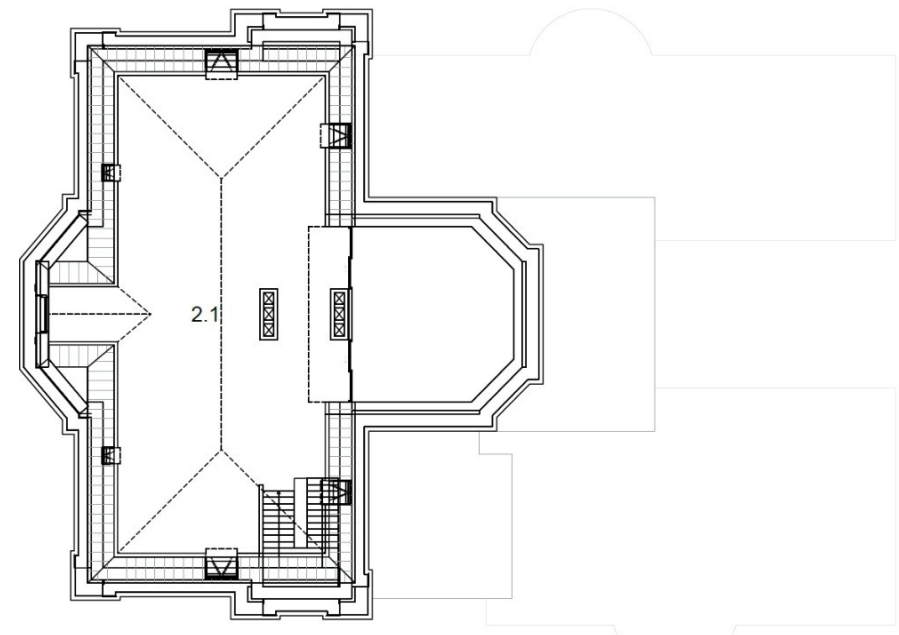

De schoorsteenmantel in vertrek 1.6.

De driezijdige uitbouw bevat in het midden een deuropening (leidend naar het kleine balkon) met een rechte geprofileerde omlijsting en betimmering in de neggen. De vensters aan weerszijden ervan zijn vormgegeven zoals eerder is beschreven, de schuiframen zijn vastgezet.

3.5.5 Zolder

De zolder is (sinds kort) één grote, ongedeelde ruimte en bevat geen bijzondere afwerkingen en elementen.

Plattegrond van de zolder.

3.6 TERREIN

De villa staat aan de noordzijde van een rechthoekig, noord-zuid georiënteerd perceel dat naar het zuiden toe vrij sterk afloopt: Het hoogteverschil tussen de Utrechtseweg (op circa 20,80 meter boven NAP) en de oever van de Nederrijn (op circa 9,50 meter boven NAP) bedraagt circa 11 meter. De diepte van het perceel bedraagt ongeveer 90 meter.

De voortuin

De voortuin strekt zich uit voor en aan weerszijden van de villa. De tuin wordt van het trottoir van de straat gescheiden door een smeedijzeren hekwerk dat wel oud (negentiende-eeuws) is, maar hier pas in de jaren 1990 is geplaatst. Of het oorspronkelijk bij de villa behoorde is niet zeker. Twee achzijdige gietijzeren hekpijlers, bekroond door pijnappels, markeren de poort, die bestaat uit een moderne roldeur, waar hetzelfde oude hekwerk op gemonteerd is. Direct achter het hekwerk is een taxushaag geplant.

De tuin achter het hek is vrijwel geheel verhard met klinkers. Een strook direct rond de villa is aan de voorzijde van kiezelbestrating voorzien. Links (oostelijk) van de villa staat een carport. Direct rondom de ingang in de linker zijgevel staan perken met planten. Rechts van de villa is het gehele terrein verhard.

De voortuin, hier bij de hoofdingang. Pal tegen de villa ligt een kiezelstrook.

De achtertuin rondom de aanbouw uit 1938

De achtertuin wordt aan beide zijden van de villa van de voortuin gescheiden door een hek: rechts door een wand met beplate houten palen, links door een hekwerk met heg. Beide constructies zijn recent. Rechts van de aanbouw is het terrein met kiezels verhard, terwijl de tuin links met kokosvezel is bedekt en deels is beplant. Deze laatste aanleg loopt door rondom het terras achter de aanbouw, dat geheel is belegd met donkere natuurstenen tegels. In het midden ligt een de grond verzonken zwembad. Het terras wordt aan de achterzijde beëindigd door begroeiing en een hekje.

De tuin oostelijk van de aanbouw. Pal tegen de villa ligt een kiezelstrook.

Een pad van kokosvezel aan de zijkant links voert langs een deels overdekt tuinpaviljoen uit de jaren 1990. Dat heeft een grondplan bestaand uit twee elkaar snijdende rechthoeken, waarvan de gemetselde muurtjes zijn bepleisterd en van glasblokken zijn voorzien. Hierop is een pergola-achtige structuur van hardhout geplaatst.

Het tuinpaviljoen.

Terrassen en tuinbank

Een waarschijnlijk vrij recente trap met betonnen banden en deels bakstenen, deels natuurstenen treden voert naar en langs het tuingedeelte achter het grote terras, dat terrasvormig is opgezet en drie niveaus telt, evenwijdig aan elkaar. Op het bovenste niveau ligt een met natuurstenen betegeld half rond terras dat wordt omringd door een halfronde keermuur van geelbruine baksteen, slordig gemetseld in koppenverband.

De halfronde bank op het bovenste niveau in het terrasvormige deel van de achtertuin.

Op het terras staat een opmerkelijke halfronde tuinbank met houten zitting, koperen leuning en met koper beklede uiteinden. De uiteinden zijn gesierd met bloemmotieven en liggende leeuwen bovenop. De teksten op de voet onthullen de betekenis van de bank. Links staat:

M.C. KONING
DIRECTEUR
1919 SMN 1934

En rechts:

HET PERSONEEL
AAN ZIJN DIRECTEUR
30 JUNI 1934 (4)

⁹ Nationaal Archief, archief 2.20.23: archief van de SMN, inventarisnummer 712.

M.C. Koning (1873-19) was directeur van de in 1870 in Amsterdam opgerichte Stoomvaart Maatschappij Nederland (SMN). De bank werd hem aangeboden bij zijn afscheid.⁹ Waarom de bank hier staat, is vooralsnog onbekend. Koning nam destijds afscheid van zijn personeel in Amsterdam.¹⁰ Voor zover bekend was hij niet aan de Gelderse Blindenvereniging verbonden. Mogelijk is de bijzondere bank naderhand geplaatst.

De twee niveaus eronder zijn van elkaar gescheiden door uit baksteen opgetrokken en begroeide muurtjes. Op deze niveaus zijn kiezelpaden aangelegd. Naast de trap staat op het onderste niveau een achzijdige hardstenen paal met puntige top. De herkomst ervan is niet bekend.

De hardstenen paal onderaan de trap langs de terrassen.

¹⁰ 'Afscheid van den heer M.C. Koning als directeur van de Stoomvaartmaatschappij "Nederland"', in: *De Telegraaf*, 20 juni 1934, p. 4.

Het onderste deel van de tuin, met het hekwerk op een gemetseld muurtje.

Het onderste deel van de tuin

Daar waar de steile terrasvormige helling overgaat in de minder steile rivieroever, op ongeveer 20 meter van die oever, staat over de gehele breedte van de tuin een laag recht gemetseld bakstenen keermuurtje met ezelsrug en daarop een laat negentiende-eeuws smeedijzeren hekwerk.

Het laagste deel van de tuin is met gras begroeid en leidt naar de oever van de Nederrijn. Op de oever bevinden zich een kleine scheepshelling en een houten steiger die ongeveer 20 meter de rivier in steekt. Deze hebben geen historische waarde.

Een deel van het hekwerk op een muurtje met ezelsrug, onderaan in de tuin.

De steiger en scheepshelling aan de oever van de Nederrijn.

De randen aan de zijkant van de tuin zijn sterk begroeid. Onderaan, aan de oostelijke zijkant, wordt het perceel ten minste nog deels door een laat negentiende-eeuws smeedijzeren hekwerk afgescheiden van het naburige perceel.

Tuinaanleg als geheel

Concluderend mag worden gesteld dat van de tuin weinig van de oorspronkelijke opzet bewaard is gebleven. Hoogstwaarschijnlijk is het onderscheid tussen een vrij vlakke tuin rond de aanbouw, een terrasvormige structuur daarachter en minder steil gedeelte nabij de rivieroever al wel origineel. Oude elementen zijn het hekwerk dat de zijkant van de tuin afschermt en het lage muurtje met hek onderaan in de tuin, nabij de rivieroever. Mogelijk dateert het halfronde muurtje in het terrasvormige gedeelte uit 1938. De halfronde bank is waarschijnlijk wel pas later op het terras geplaatst.

4 CULTUURHISTORISCHE WAARDENBEPALING

4.1 BOUW- EN ARCHITECTUURHISTORISCHE WAARDEN

Villa Reale werd in 1873 gebouwd als villa voor jonkheer Cau van Stellendam. Het ontwerp kwam van architecten F.W. en G.J. van Gendt. F.W. van Gendt had al een reputatie als ontwerper van (onder andere) de schouwburg. Ze ontwierpen naar de mode van de tijd een eclectisch, vrijwel symmetrisch opgezet pand op een reliëfrijke plaats in Arnhem, met een weids uitzicht op de Nederrijn en de Betuwe. Om de locatie optimaal te benutten werd aan de achterzijde een uitbouw gerealiseerd.

Van 1933 tot 1980 deed het pand dienst als tehuis voor blinden. Het werd voor die functie tweemaal kort na elkaar uitgebreid. Architect J.C. Eich voegde in 1933 een bescheiden aanbouw toe aan de achterzijde en verving de kap door een tweede verdieping onder een plat dak: in visueel opzicht was dit laatste een aantasting van het oorspronkelijke beeld. Vijf jaar later volgde een uitbreiding door G. Feenstra. Ondanks de forse omvang ervan en de vormgeving in een moderne functionalistische stijl liet deze uitbreiding de oude villa grotendeels in zijn waarde. Feenstra maakte optimaal gebruik van de helling om het nieuwe volume niet te laten domineren. Met ver overstekende, sterk geprofileerde daklijsten zocht hij de aansluiting met de oudere villa.

De restauratie in de jaren 1990 kwam het exterieur van de villa ten goede: de herstelde kap gaf het pand zijn rijke uitstraling terug. De topgevel werd anders vormgegeven dan de dakkapel die er oorspronkelijk had gezeten. In het interieur waren toen mogelijk al veel authentieke elementen zoals stucplafonds en schouwen verdwenen. Enkele elementen of onderdelen binnen en buiten zijn na de restauratie verdwenen. De redengevende omschrijving behorend bij de aanwijzing tot rijksmonument in 2000 rept nog van 'een rechthoekig venster en een stalen meerruits balkondeur' op het begane grondniveau in de kopgevels van de aanbouw, van 'een provisiekamer (met kastenwand)' in de kelder en van 'een wit betegelde keuken met granito-aanrecht en schouw' in de aanbouw. Deze onderdelen zijn niet meer aanwezig.

Van hoge architectuur- en bouwhistorische waarde zijn in de hoofdropzet van de villa zoals deze in 1873 is gebouwd, de gaaf bewaarde gevels ervan, de constructie met troggewelven, spouwmuren en balklagen, de vrijwel geheel oorspronkelijke indeling en de oorspronkelijke interieurelementen, die in paragraaf 4.4 nader worden beschreven.

De uitbreiding van Eich uit 1933 vormt door gedeeltelijke sloop en latere aanpassingen nauwelijks meer een afzonderlijk herkenbaar onderdeel van het huis. Het bevat wel één van de weinige stalen zesruits vensters met een nog aanwezig oorspronkelijk sluitsysteem.

Van de aanbouw van Feenstra heeft vooral de hoofdropzet met zijvleugels en een hoger middengedeelte bouwhistorische waarde, waarbij de halfronde uitbouwen met stalen vensters kenmerkend zijn voor het samengaan van functionalistische en esthetische waarden in de architectuur van de jaren 1930. Vooral zijgevels van de zijvleugels zijn van waarde, de op het zuiden gerichte gevels zijn in de loop der tijd sterk

aangetast. Afgezien van de constructie is het interieur bijna geheel vernieuwd: van de oorspronkelijke indeling is weinig meer over.

4.2 SITUERINGS- EN ENSEMBLEWAARDE

Gesitueerd aan één van de belangrijke uitvalswegen van Arnhem, op de rand van de stuwwal, met een tuin die afloopt tot aan de Nederrijn, staat Villa Reale op een bijzondere locatie. Een locatie die tot 1860 onderdeel uitmaakte van landgoed Hulkestein, dat destijds werd verkaveld en nu niet meer als zodanig herkenbaar is. De Oranjestraat, de belangrijkste doorgaande weg van de wijk Lombok, is in zuidelijke richting georiënteerd op de villa, wat de markante positie versterkt. Vanaf de straat zijn de latere aanbouwen nauwelijks zichtbaar.

De vrijstaande villa is duidelijk onderdeel van een bebouwingslint uit de tweede helft van de negentiende eeuw en voegt zich goed in de veelal vrijstaande of half vrijstaande bebouwing aan de Utrechtseweg. Aan de straat staan nog enkele andere villa's, herenhuizen en bijzondere gebouwen uit de tweede helft van de negentiende eeuw. Oostelijk van de villa ligt momenteel een terrein braak, westelijk van de villa staat een modern appartementencomplex dat dankzij de gepleisterde gevels en sobere vormen niet te veel de concurrentie met de villa aangaat. De villa zelf gaat deels schuil achter twee forse platanen.

De situeringswaarde is vanwege de ligging aan een verbrede kruising in de Utrechtseweg en in de as van de Oranjestraat hoog te noemen. Daarbij komt dat de schaal van de villa – evenals die van het naastgelegen appartementencomplex – afwijkt van de in het algemeen wat kleinschaliger bebouwing in de directe omgeving.

Ensemblewaarde zit in de ligging van de villa in het laat negentiende-eeuwse bebouwingslint aan de Utrechtseweg, dat nog gedeeltelijk herkenbaar is. Verder is de ensemblewaarde voornamelijk te zoeken binnen het perceel zelf. De tuinaanleg is voor een belangrijk deel niet-historisch, al zal de vierdeling in de tuin in een vlakke voortuin, een licht hellende achtertuin, een terrasvormig gedeelte en een licht afdalend zuidelijk gedeelte tot aan de oever oorspronkelijk wel hebben bestaan. Elementen als oude smeedijzeren hekwerken hebben wel een relatie met het huis en hebben derhalve een hoge of – als het niet oorspronkelijk hier geplaatst hekwerk betreft – positieve waarde. Voor de halfronde tuinbank in het terrasgedeelte is die relatie (nog) niet aangetoond, al heeft deze als op zichzelf staand object wel hoge architectuur- en cultuurhistorische waarde. Al bij al is er sprake van een positieve ensemblewaarde.

4.3 CULTUURHISTORISCHE WAARDEN

Villa Reale past in de ontwikkeling van Arnhem in de tweede helft van de negentiende eeuw, toen veel welgestelden zich hier wilden vestigen en villa's lieten bouwen aan doorgaande wegen of op verkaveld landgoederen en buitenplaatsen. Het pand werd gebouwd in opdracht van en bewoond door de laatste bewoner van landgoed Hulkestein, en is zo verbonden met de historie van dit verdwenen landgoed.

De opzet met hoge vertrekken, kamers-en-suite, een grote kelder en zolder voor het personeel en de vrij rijke decoratie – onder andere terug te vinden in de gevels, het tochtportaal, de gangen en de trappartij – zijn kenmerkend voor een woning van de hogere klasse in de tweede helft van de negentiende eeuw. De aanbouw van Feenstra uit 1938 voor het tehuis voor blinden is intern duidelijk van een andere, eenvoudiger opzet. Dat gebruik

als tehuis heeft een extra betekenis aan het pand gegeven. Later kreeg het pand zijn oorspronkelijke functie als villa met minder intensieve bewoning terug.

Vornoemde redenen maken dat de cultuurhistorische waarde het pand hoog is.

4.4 WAARDESTELLING OP ONDERDELEN

In deze paragraaf volgt een overzicht van de waardevolle onderdelen aan zowel interieur als exterieur. Daarbij worden de kwalificaties volgens de Richtlijn bouwhistorisch onderzoek (URL2007) versie 1.1 – 28 maart 2024 gehanteerd. Zie voor een toelichting op de gehanteerde kwalificaties paragraaf 4.5.

Hoge waarde

- Hoofdvorm en ruimtelijke compositie van het villagedeelte en de aanbouw uit 1938.
- Vorm, hoofdopzet, materialisering en detaillering van oorspronkelijke geveldelen van de villa, met uitzondering van de dakopbouw bovenop de driezijdige uitbouw aan de voorzijde.
- Vorm, hoofdopzet, materialisering en detaillering van oorspronkelijke geveldelen van de aanbouw uit 1938, met uitzondering van de ‘binnengevels’ van de aanbouw.
- Vorm, materialisering en detaillering van de oorspronkelijke vensters en deuren in de gevels en hun invulling, zowel in de villa als in de aanbouwen uit 1933 en 1938. Specifieke aandacht daarbij is er voor de nog aanwezige oorspronkelijke sluitsystemen van de stalen vensters.
- Vorm, materialisering en detaillering van de aanwezige constructies van de villa, meer specifiek de gemetselde muren met spouw, troggewelven in het souterrain, en de vermoedelijk nog aanwezige balklagen boven de verdiepingen. De kapconstructie van de zolder valt hier niet onder.
- De indeling van de vertrekken in het souterrain, op de begane grond en eerste verdieping van de villa.
- Vorm, materialisering en detaillering van de marmeren vloeren en plinten op de begane grond en de natuurstenen en houten vloeren in het souterrain van de villa.
- Vorm, materialisering en detaillering van de nog oorspronkelijke deuren en deuromlijstingen in de villa, inclusief het tochtportaal in de entree (vertrek 0.1).
- Vorm en detaillering van de niet-oorspronkelijke deuren en deuromlijstingen in de villa die hersteld of gereconstrueerd zijn naar de oorspronkelijke exemplaren.
- Vorm, materialisering en detaillering van de nog oorspronkelijke vensteromlijstingen in de villa, inclusief binnenluiken en toebehoren, en de door consoles ondersteunde vensterbanken.
- Vorm, materialisering en detaillering van de trappen in de villa, inclusief trappaal, klauwstuk, handleidingen en gietijzeren spijlen.
- Vorm, materialisering en detaillering van de twee schoorsteenmantels van zwart marmer of Belgisch hardsteen in de vertrekken 0.3 en 0.5.
- Vorm, materialisering en detaillering van de stucplafonds en omlijstingen van de rondbogen in de hal (vertrek 0.2) van de villa.
- Vorm, materialisering en detaillering van de schouw met houten lijst en gietijzeren zuil in vertrek -1.6.
- De vorm, materialisering en detaillering van de smeedijzeren tuinhekken die de tuin afbakenen aan de oost- en westzijde

- De vorm, materialisering en detaillering van het smeedijzeren tuinhek op een gemetselde muur die de tuin aan de zuidzijde afbakt.

■ **Positieve waarde**

- Vorm en detaillering van de kapconstructie van het schilddak met steekkap van het villagedeelte uit 1873, uitgezonderd de dakramen.
- Vorm, hoofdropzet en materialisering van het portaal tegen de oostzijde van de villa, vóór de entree.
- Vorm, hoofdropzet, materialisering en detaillering van de 'binnengevels' van de aanbouw uit 1938.
- De hoofdropzet met glasinfilling van de zuidgevel van het middendeel van de aanbouw uit 1938.
- Vorm, materialisering en detaillering van de later ingebrachte en in vorm deels gewijzigde schoorsteenmantels in vertrekken 04, 1.4 en 1.6.
- Vorm en detaillering van de dichtgezette gevelvelden in de hal van de villa op de begane grond en eerste verdieping.
- Vorm, materialisering en detaillering van de aanwezige constructies van de aanbouw uit 1938, meer specifiek de gemetselde en bepleisterde muren met en de vloer- en dakconstructies met stalen en houten balklagen.
- Vorm, materialisering en detaillering van de balkons op stalen staanders op de uiteinden van de zijvleugels van de aanbouw uit 1938.
- Vorm, materialisering en detaillering van de (deels herplaatste) ijzeren hekwerken op het balkon, voor zover zij op hun oorspronkelijke plaats staan.
- De halfronde uitbouw van de westelijke vleugel van de aanbouw als locatie voor het trappenhuis.

- Het glas-in-loodraam in de nis in vertrek 0.8.
- Vorm en materialisering van het tuinhek aan de voorzijde, uitgezonderd de poort.
- Vorm, materialisering en detaillering van de halfronde tuinbank in de achtertuin.

■ **Indifferente (neutrale) waarde**

- Materialisering van volledig vernieuwde delen.
- De aanbouw (vertrek -1.9) tegen de westzijde van de villa.
- De dakramen en de pui in de achterzijde van de kap van de villa.
- De tussen de zijvleugels van de aanbouw uit 1938 uitgebreide balkons.
- De invulling van de naar het zuiden gerichte gevels van de zijvleugels van de aanbouw uit 1938.
- De tegen de gevels van de aanbouw uit 1938 aangebrachte schouwen met rookkanalen.
- De binnenwanden in de aanbouw uit 1938.
- De later ingebrachte schoorsteenmantel in vertrek 0.9b.

4.5 TOELICHTING WAARDEGRADATIES

De volgende waardengradatie, toegesneden op het toegepast cultuurhistorisch onderzoek, wordt in de waardenbepaling gehanteerd (de bijbehorende kleuren corresponderen met de gebruikte gradaties in de waardenkaarten).

Hoge monumentwaarden (blauw)

Deze zijn van cruciaal belang voor de structuur en/of betekenis van het object of gebied.

Positieve monumentwaarden (groen)

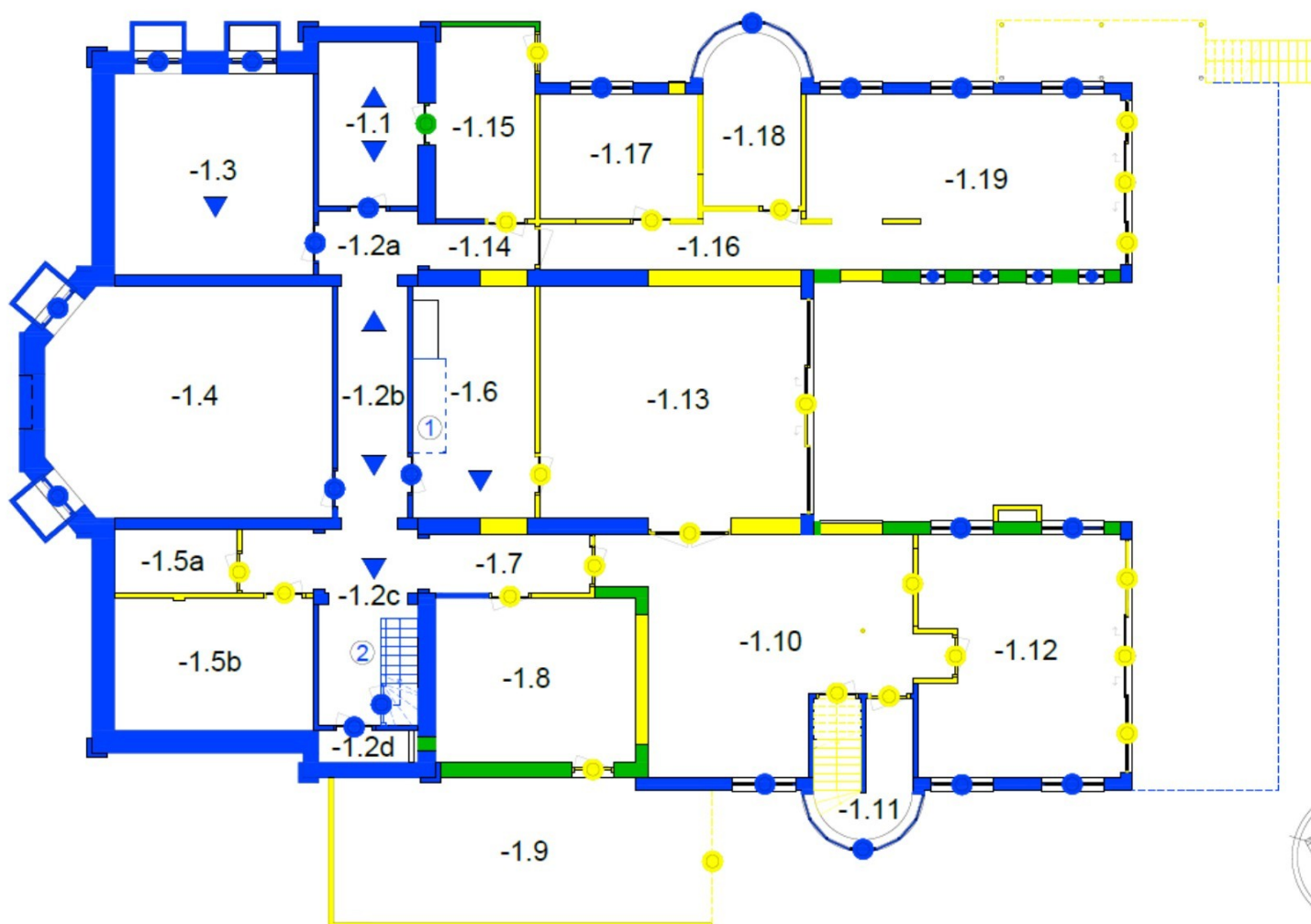
Deze zijn van belang voor de structuur en/of betekenis van het object of gebied.

Indifferente (neutrale) monumentwaarden (geel)

Deze zijn van relatief weinig belang voor de structuur en/of betekenis van het object of gebied.

4.6 WAARDENKAARTEN

In hierna volgende kaarten volgt een grafische weergave van de hiervoor beschreven cultuurhistorische waarden.

- Hoge waarde
- Positieve waarde
- Indifferente waarde
- Waarde kozijn en raam/deur

- ▲ Waarde plafond
- Waarde wandafwerking
- ▼ Waarde vloerafwerking
- ① Waarde bijzonder element

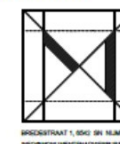
- Waarde individuele onderdelen
- Waarde bovenliggende delen en constructies
- Waarde onderliggende constructies
- Waarde ruimtelijke samenhang

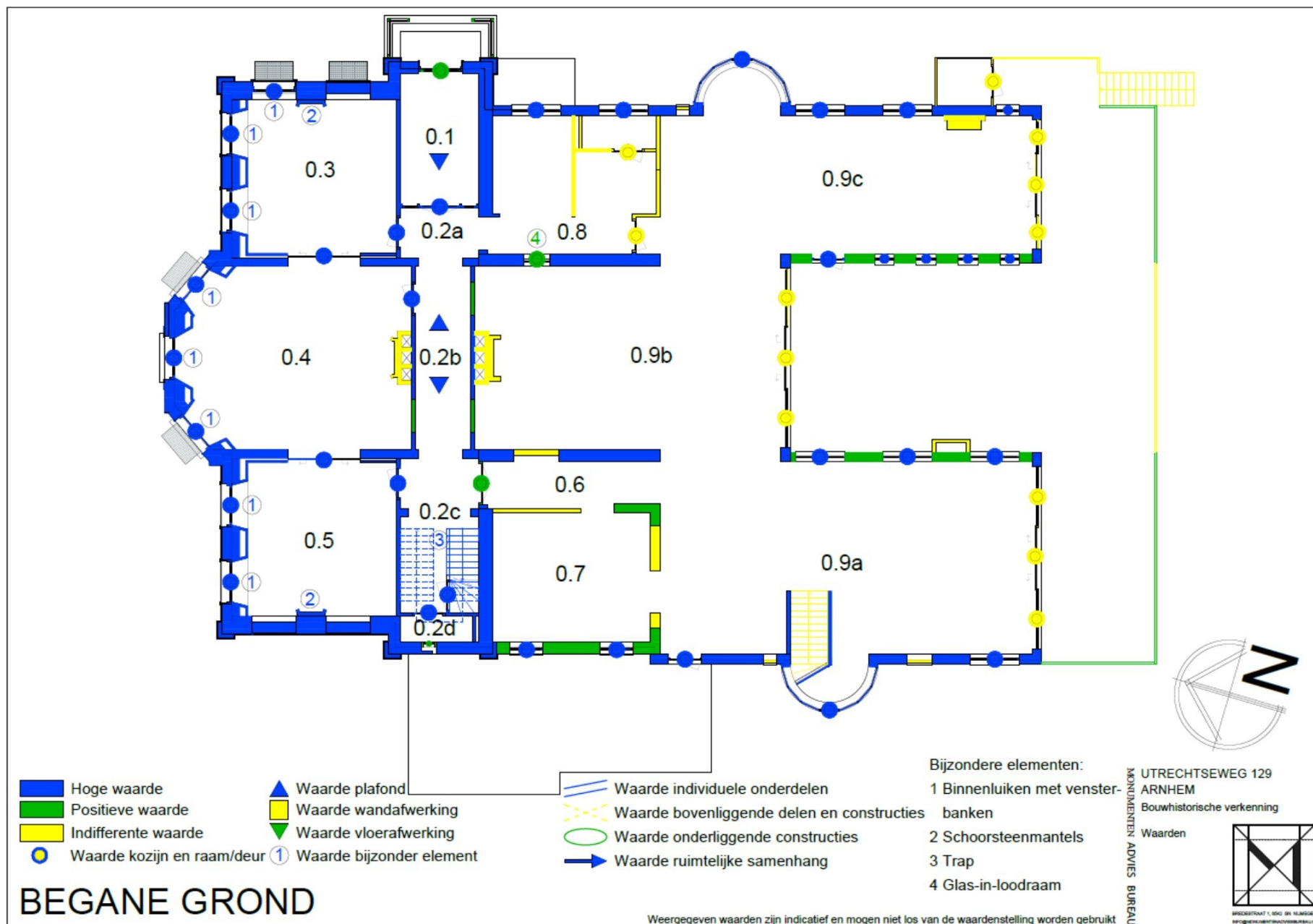
Bijzondere elementen:
 1 Schouw met gietijzeren stijl
 2 Trap

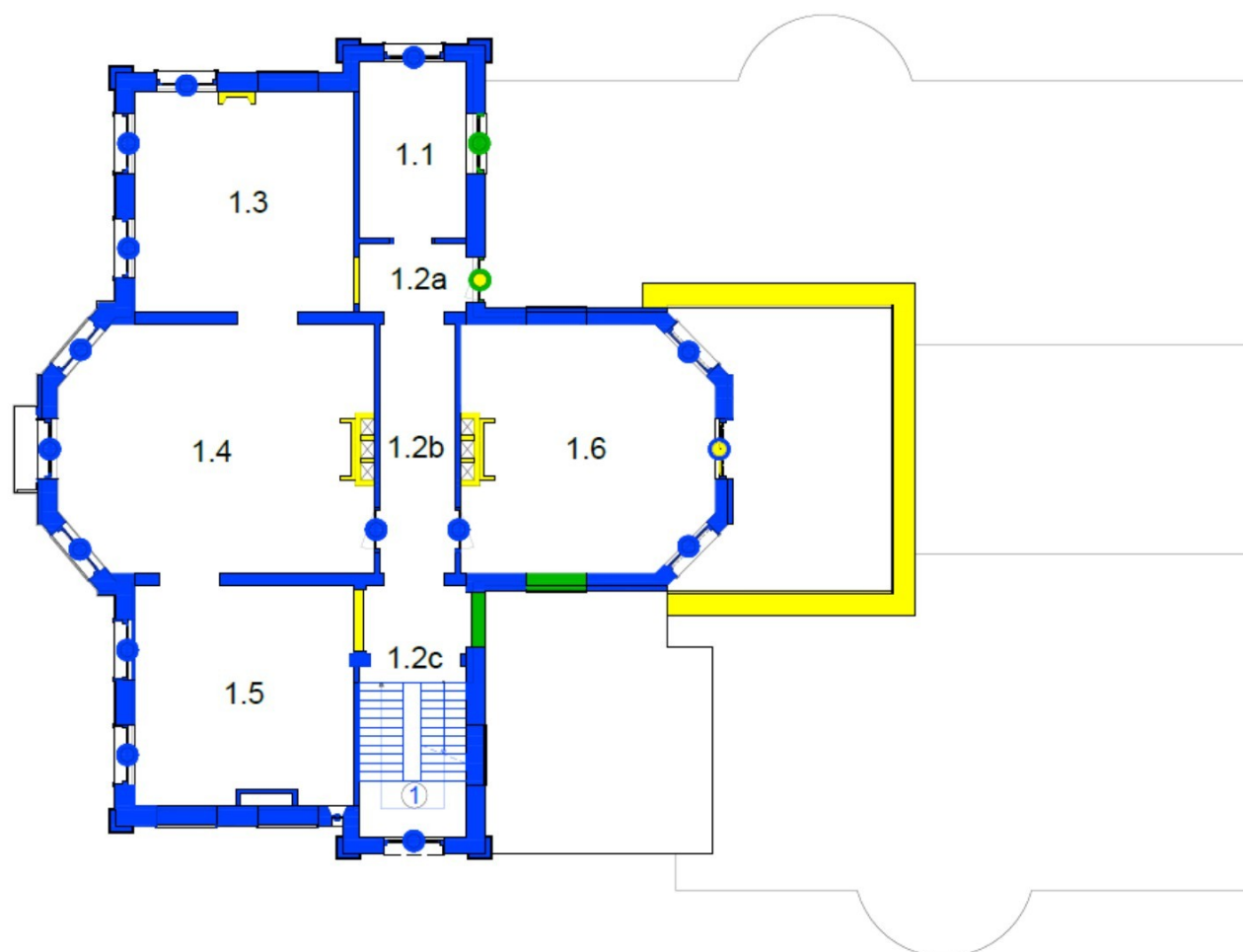
SOUTERRAIN

Weergegeven waarden zijn indicatief en mogen niet los van de waardenstelling worden gebruikt

UTRECHTSEWEG 129
 ARNHEM
 Bouwhistorische verkenning
 Waarden

- Hoge waarde
- Positieve waarde
- Indifferente waarde
- Waarde kozijn en raam/deur
- Waarde plafond
- Waarde wandafwerking
- Waarde vloerafwerking
- Waarde bijzonder element

- Waarde individuele onderdelen
- Waarde bovenliggende delen en constructies
- Waarde onderliggende constructies
- Waarde ruimtelijke samenhang

Bijzondere elementen:
1 Trap

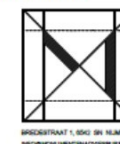
EERSTE VERDIEPING

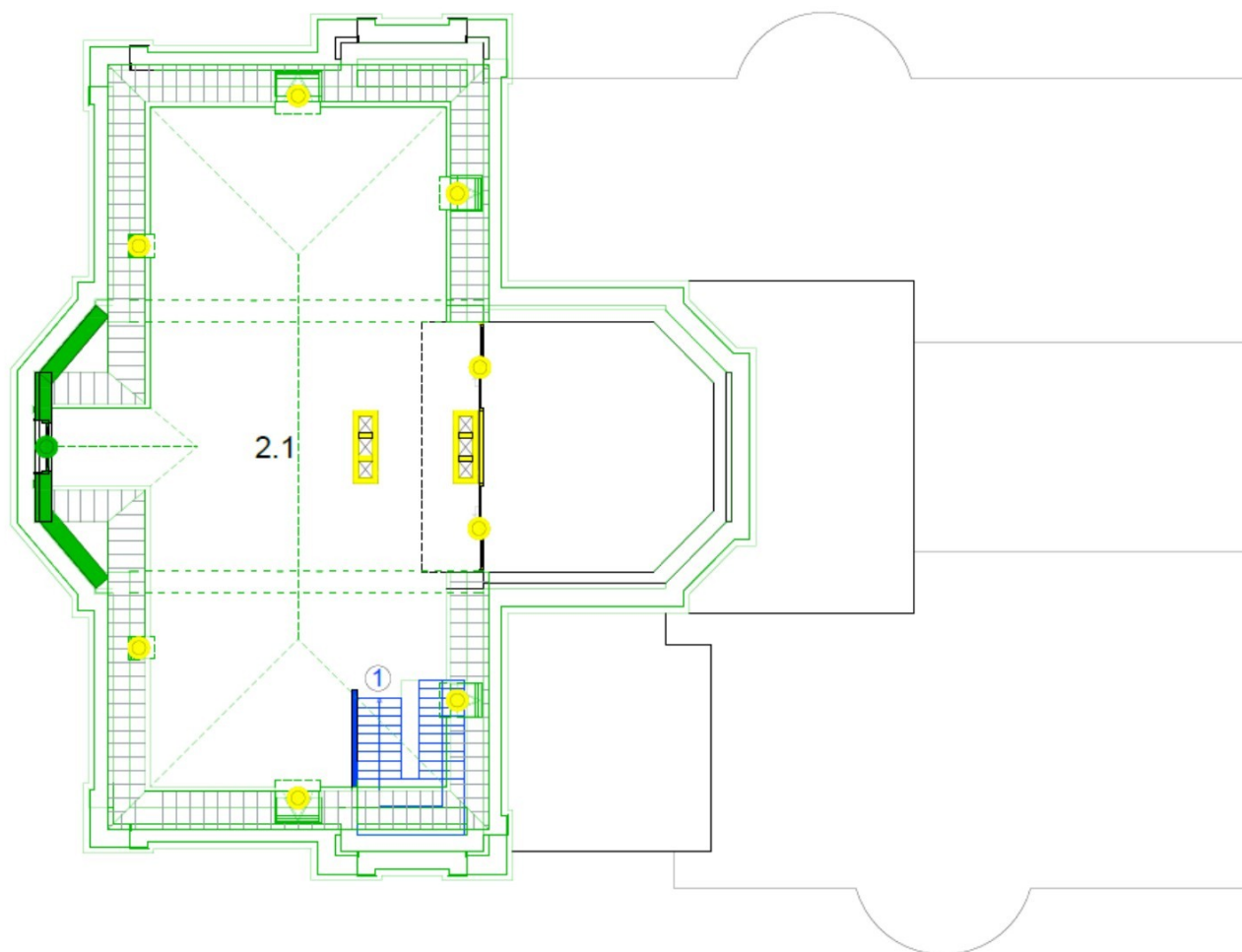
Weergegeven waarden zijn indicatief en mogen niet los van de waardenstelling worden gebruikt

UTRECHTSEWEG 129
ARNHEM
Bouwhistorische verkenning

Waarden

Hoge waarde	▲ Waarde plafond	— Waarde individuele onderdelen
Positieve waarde	Waarde wandafwerking	--- Waarde bovenliggende delen en constructies
Indifferente waarde	▼ Waarde vloerafwerking	Waarde onderliggende constructies
● Waarde kozijn en raam/deur	1 Waarde bijzonder element	→ Waarde ruimtelijke samenhang

ZOLDER

Bijzondere elementen:
1 Trap

UTRECHTSEWEG 129
ARNHEM
Bouwhistorische verkenning
Waarden

Weergegeven waarden zijn indicatief en mogen niet los van de waardenstelling worden gebruikt

5 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

5.1 CONCLUSIES

Villa Reale op Utrechtseweg 129 werd in 1873 naar ontwerp van F.W. en G.J. van Gendt gebouwd als villa in eclectische stijl voor de eigenaar van het in percelen opgedeelde landgoed Hulkestein. Het was de periode dat veel welgestelden een villa lieten bouwen in en Arnhem en de omliggende dorpen op de Veluwezoom. Bijna 60 jaar lang bleef het als woonhuis in gebruik, waarna het in de periode 1932-1980 als tehuis voor blinden dienstdeed. Ten behoeve van deze functie werd de villa in de jaren 1933 en 1938 verbouwd en uitgebreid door respectievelijk J.C. Eich en G. Feenstra. Met name deze laatste Arnhemse architect heeft de stad een groot oeuvre nagelaten. Zijn uitbreiding was weliswaar fors en enigszins contrasterend met de villa, maar de villa bleef het beeld aan de straat bepalen. Na restauratie van Villa Reale in de jaren 1990 werd het oude beeld van het exterieur aan de straatzijde hersteld. Het gebouw werd hierna weer minder intensief bewoond.

Hoge architectuur- en bouwhistorische waarden van het pand zitten in de eerste plaats in het rijk geornamenteerde exterieur van de villa en de soberder functionalistische architectuur van de aanbouw van Feenstra. Beide bouwdelen contrasteren met elkaar en sluiten tegelijk op elkaar aan.

De villa bevat nog vrijwel geheel zijn oorspronkelijke indeling en heeft nog diverse oorspronkelijke waardevolle elementen, in de aanbouw van Feenstra is daarvan vrijwel geen sprake.

De markante ligging aan de Utrechtseweg en op de rand van de stuwwal geven het pand een hoge situeringswaarde, mede dankzij de wijze waarop de aanbouw van 1938 door Feenstra in het landschap is ingepast. De villa vertegenwoordigt een hoge cultuurhistorische waarde vanwege de kenmerkende opzet als woonhuis voor de gegoede burgerij uit de tweede helft van de negentiende eeuw. Later fungeerde het als tehuis voor blinden, en de laatste decennia werd het – zoals in de begintijd – weer door een enkel huishouden bewoond.

5.2 AANBEVELINGEN VOOR NADER ONDERZOEK

Hoewel het pand vrij uitgebreid is onderzocht is nader onderzoek naar enkele aspecten wenselijk.

Aangezien de laatst bekende bouwtekeningen – met uitzondering van recente opmetingstekeningen – uit 1938 dateren zijn wijzigingen van na dat jaar niet goed in beeld gekomen. Het is daardoor niet duidelijk wanneer en in welk kader bijvoorbeeld tussenmuren of interieurelementen zijn gewijzigd of verdwenen. In welk jaar in ‘de jaren 1990’ de restauratie van het pand plaatsvond, was zelfs niet met zekerheid te achterhalen in de beschikbare bronnen. Hiernaar is nader onderzoek wenselijk. Daaruit kan ook blijken in hoeverre de oorspronkelijke balklagen in de villa nog aanwezig zijn.

Veel negentiende-eeuwse bepleisterde gebouwen zijn in de afgelopen decennia voorzien van een witte of crèmekleurige bepleistering. Ook Villa Reale ontkwam daar niet aan. Uit kleurhistorische onderzoeken naar laat negentiende-eeuwse panden blijkt dat de oorspronkelijke kleurstelling vaak veel rijker was. Deze oorspronkelijke kleren kunnen een pand beter tot zijn recht laten komen. Het laten doen van kleurhistorisch onderzoek door vakbekwame kleurhistorisch onderzoekers is daarom aan te bevelen. Dat geldt in de eerste plaats voor het exterieur, maar ook voor het interieur kan kleurhistorisch onderzoek zeker een meerwaarde hebben.

Hoewel het geen vast onderdeel uitmaakt van het pand, is de halfronde tuinbank in de achtertuin een intrigerend object: het lijkt niet te zijn gemaakt voor deze plaats, het terras lijkt te zijn gemaakt voor de bank. Nader onderzoek naar hoe en waarom de bank juist hier is terechtgekomen kan meer inzicht geven in een eventuele historische relatie tussen de bank en het pand.

Monumenten Advies Bureau – 11 september 2024

, bouwhistoricus

6 BRONNEN EN LITERATUUR

6.1 BRONNEN

- Gelders Archief (GA) – Bouwdossiers van Utrechtseweg 129 uit de periode 1873-1938
- Historisch Archief Kadaster
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed – redengevende omschrijving monumentnummer 516904

6.2 INTERNET

- Plattegronden
<https://bdh-rd.bne.es/viewer.vm?id=0000015403&page=1>
- Topotijdreis.nl
- Wikipedia

6.3 LITERATUUR

- , en (2005), *Arnhem na de oorlog 1945-1970*, Gijsbers & van Loon, Arnhem.
- , en
 (2019), *Architecten in Arnhem, Oosterbeek en Velp. Ontwerpers van gebouwen, stedelijke ruimte en landschap tot 1965*, Uitgeverij Matrijs, Utrecht.

- e.a. (2000), *Monumenten in Nederland. Gelderland*, Rijksdienst voor de Monumentenzorg/Waanders, Zeist/Zwolle.
- (2005), *Heijenoord en Lombok. Van landgoed tot stadsuitbreiding in Arnhem. Reeks Arnhemse monumenten, nr. 16*, Stichting Monuscript Arnhem/Uitgeverij Matrijs, Arnhem/Utrecht.

